

ДУК «Бібліятэчная сетка Хоцімскага раёна»
Дзіцячая бібліятэка-філіял

Азбука жыцця

паводле кнігі

Уладзіміра Ліпскага

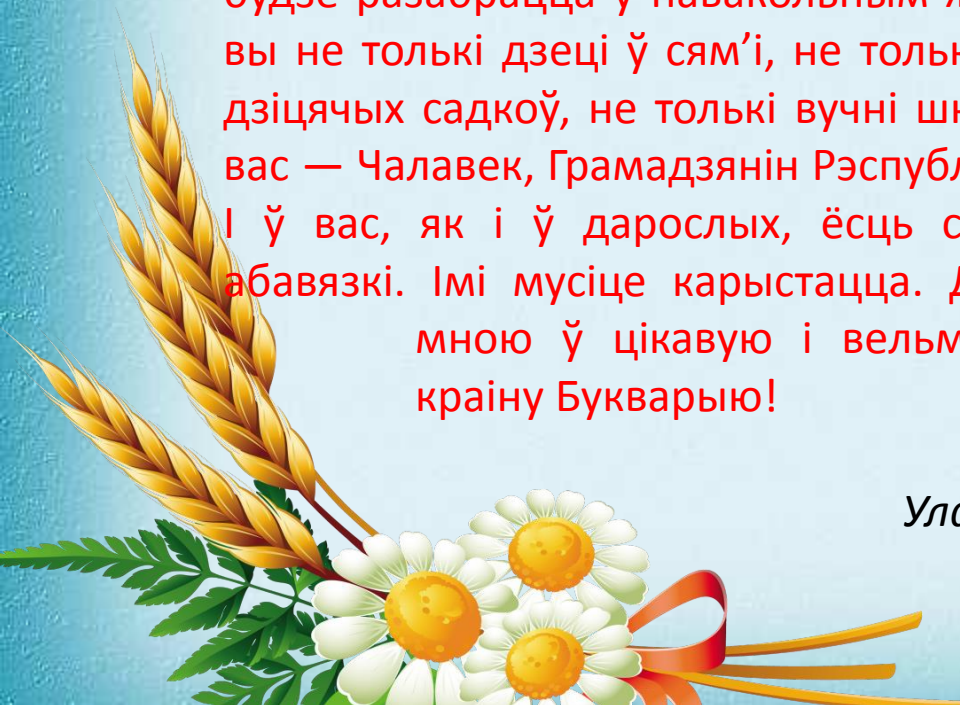
Сябры!

Запрашаю вас у падарожжа па незвычайнай Азбуцы. На першых сваіх школьных уроках вы даведаліся, як вымаўляюцца і як пішуцца ўсе літары беларускага алфавіта. А цяпер я прапаную вам словы на гэтыя літары. Папярэджваю, словы будуць і складаныя, і не зусім зразумелыя, і, здавалася б, простыя. Іх трэба ведаць, бо цяжка будзе разабрацца ў навакольным жыцці, у якім вы не толькі дзецi ў сям'і, не толькі выхаванцы дзіцячых садкоў, не толькі вучні школ. Кожны з вас — Чалавек, Грамадзянін Рэспублікі Беларусь. І ў вас, як і ў дарослых, ёсць свае правы і абавязкі. Імі мусіце карыстацца. Дык айда за мною ў цікавую і вельмі патрэбную краіну Букварыю!

Пісьменнік, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Беларусі Уладзімір Ліпскі

Уладзімір Ліпскі

Расціце беларусамі!!

Калі ты засвоіш «Азбуку жыцця» У. Ліпскага, то будзеш
мудрэй сваіх таварышаў, вопытней і знаходлівей.

АБАВЯЗКІ

АЙЧЫНА

АЛЬТРУІЗМ

АНТРАПАЛОГІЯ

АРХІЎ

АЎТАРЫТЭТ

БЕЛАРУСЬ

ВАНДАЛІЗМ

ВЁСКИ

ВОБЛАСЦІ

ВЫБАРЫ

ГАРАДЫ

ГІСТОРЫЯ

ГРАМАДСТВА

ДЗЕТДОМ

ДЗЕЦІ

ДЫПЛАМАТЫЯ

ДЭМАГРАФІЯ

ДЗЯРЖАВА

ЖЫЛЛЁ

ЖЫЦЦЁ

ЗАКОН

ЗВЫЧАІ

ЗДАРОЎЕ

ЗДРАДА

ІМЯ

ІНВАЛІДЫ

ІНФАРМАЦЫЯ

КАНСТЫТУЦЫЯ

КРАЯЗНАЎСТВА

КУЛЬТУРА

ЛЕКІ

ЛЕС

ЛЁС

МАМА

МІЛІЦЫЯ

МІФАЛОГІЯ

МОВА

НАЦЫЯНАЛІЗМ

ПАГОНЯ

ПАМЯЦЬ

ПАРЛАМЕНТ

ПАТРЫЯТЫЗМ

ПЕНСІЯ

ПРАКУРАТУРА

ПРАЦА

ПРЭЗІДЭНТ

РАДАВОД

РАЁНЫ

РЭАБІЛІТАЦЫЯ

РЭЛІГІЯ

РЭФЕРЭНДУМ

СВЯДОМАСЦЬ

СВЯТЫ

СВЯТЫЯ

СПАДЧЫНА

СТАТЫСТЫКА

СТАЛІЦА

СУД

СЯМ'Я

ТАПАНІМІКА

УРАД

УЗНАГАРОДЫ

УЛАСНАСЦЬ

УСЫНАЎЛЕННЕ

ФАЛЬКЛОР

ФАЛЬСІФІКАЦЫЯ

ФІЛАСОФІЯ

ХАЛАТНАСЦЬ

ХАРАКТАР

ХРЫШЧЭННЕ

ЦЫВІЛІЗАЦЫЯ

ЦЭНТРВЫБАРКАМ

ЧАЛАВЕК

ЧАРНОБЫЛЬ

ШАНТАЖ

ШКОЛА

ШЛЯХТА

ЭГАІЗМ

ЭКАНОМІКА

ЭКСПЛУАТАЦЫЯ

ЭНЦЫКЛАПЕДЫЯ

ЭСПЕРАНТА

ЮНЕСКА

Я

АБАВЯЗКІ. Давайце задумаемся, што азначае мудрая народная прымаўка: "Каму шмат дадзена, з таго і вялікія патрабаванні".

Што ж патрабуе ад вас дзяржава? Вы абавязаны клапаціцца пра сваіх бацькоў.

Вы абавязаны авалодаць ведамі і рыхтавацца да самастойнай працы.

Вы абавязаны захоўваць традыцыі і культурны каштоўнасці беларускага народа, іншых нацый і народнасцей.

Паверце, нашы продкі пакінулі нам багатую спадчыну. Гэта мова і кнігі, помнікі і будынкі, песні і казкі, узоры адзення і рэцэпты страў, карціны і ўпрыгажэнні, святы і народныя гулянні. Вы павінны ведаць, берагчы і ўзбагачаць усе культурны і духоўны каштоўнасці. Айчына абавязвае вас гэта рабіць!

Вы павінны беражліва адносіцца да прыроды, да ўласнасці нашай краіны.

Наш дом — гэта ўся наша Беларусь. Давайце навучымся адносіцца да Айчыны, як да ўласнай хаты і кватэры.

Вы абавязаны захоўваць законы дзяржавы і паважаць правы і інтарэсы іншых грамадзян.

Давайце з павагай ставіцца адзін да аднаго, не парушаць правы іншых, і тады мы з гонарам скажам: "Мы — народ Беларусі, мы — адна вялікая і дружная сям'я".

А

А

АЙЧЫНА — гэта краіна, дзе чалавек нарадзіўся і жыве, грамадзянінам якой ён з'яўляецца.

Для ўсіх нас, беларусаў, наша Айчына — Рэспубліка Беларусь або проста Беларусь.

У кожнага чалавека ў сваёй краіне ёсць родны кут. Тут ён упершыню ўбачыў свет, тут навучыўся хадзіць, тут прамовіў першыя словы. І таму гэтыя мясціны называюцца яго малой радзімай. Паверце, яна самая дарагая і самая памятная.

Сябры, давайце спачатку навучымся да слёз любіць свой родны кут. Хату ці дом, дзе вы жывяце, бярозку ці клён каля вашай сядзібы, сцяжынку ці тратуар, па якіх вы ходзіце ў дзіцячы сад ці ў школу. Навучыцеся любіць і берагчы маму і тату, якія далі вам жыццё. Займейце верных сяброў. Спазнайце, што такое дабро, спагада, міласэрнасць.- Толькі тады вы зможаце глыбока ўсвядоміць, што ёсць для вас Айчына — наша Беларусь. І вы абавязкова палюбіце яе.

АЛЬТРУІЗМ — французскае слова. Ім можна назваць чалавека, які бескарысліва служыць іншым. Альтруіст гатовы ахвяраваць для тых, хто ў бядзе, асабістымі інтарэсамі, сваім вольным часам, сваімі грашыма, хлебам, адзеннем. Такія людзі прытрымліваюцца простых і мудрых прынцыпаў жыцця: "Любі іншага, як сябе самога", "Дапамажы каму ў бядзе, то дасць Бог і табе".

АНТРАПАЛОГІЯ — гэта навукa, якая вывучае паходжанне чалавека, яго развіццё ў розныя часы і на розных зямных прасторах. А яшчэ вывучае тыя змены, якія адбываюцца ў будове цела і органах чалавека, што перадаюцца па спадчыннасці, з роду ў род. Такая навукa развіваецца і ў Беларусі. Вучоныя даследуюць паходжанне беларусаў, тыпы старажытных і сучасных людзей, а таксама як растуць і развіваюцца вучні ў розных рэгіёнах рэспублікі. Шматлікія раскопкі, знаходкі і вывучэнне астанкаў чалавека даюць ім магчымасць удакладніць асаблівасці развіцця беларусаў у апошнім тысячагоддзі.

А

АРХІЎ — так называецца дзяржаўная ўстанова, якая збірае і захоўвае каштоўныя дакументы. Я часта бываю ў архівах і з вялікім хваляваннем чытаю паперы, якія з'яўляюцца жывымі сведкамі даўніны. Трымаў у руках прашэнні людзей да цара. Гартаў рукапісную кніжку Янкі Купалы "Шляхам жыцця". Бачыў радаводныя дрэвы, скла- дзеныя маімі продкамі Ліпскімі трыста гадоў назад. У сё гэта наша гісторыя, памяць пра мінулае. Такія каштоўныя дакументы, а іх тысячы і тысячы, беражліва захоўваюцца ў Цэнтральным дзяржаўным гістарычным архіве Рэспублікі Беларусь, Нацыянальным архіве нашай краіны, Рэспубліканскім архіве-музеі літаратуры і мастацтва. Ёсць архівы абласныя, гарадскія, раённыя, асобных арганізацый і прадпрыемстваў. Стварайце і вы свой сямейны архіў, які дапаможа зразумець ваш радавод. Вы даведаецеся пра вытокі вашых родных, пра іх звычаі і традыцыі. Усё гэта ўзбагаціць вашу душу.

А

АЎТАРЫТЭТ — гэта тая якасць чалавека, якая робіць яго лідэрам, кіраўніком, арганізатарам. Што трэба мець, каб цябе прызналі аўтарытэтам? Глыбокія веды, добры характар, спагаду да людзей, веданне іх праблем, вернае служэнне людзям і Радзіме. Чалавек можа карыстацца аўтарытэтам у межах дзяржавы, арганізацыі, партыі, сям'і, школы, класа. Бывае аўтарытэт сапраўдны і фальшывы. Падумайце: чым яны адрозніваюцца?

БЕЛАРУСЬ. Чаму наша краіна называецца Беларусь?

Ёсць розныя легенды. У ад ной з іх гаворыцца, што на нашай зямлі даўным-даўно жылі белыя людзі. Насілі белае адзенне з саматканай тканіны. Мелі беларусыя валасы, белы колер скуры. Вось і называлі іх беларусамі, а іх зямлю — Беларусь.

Другая версія — гістарычная. Калі на старажытныя славянскія землі напалі татара-манголы, то шмат бяды нарабілі. Мноства гарадоў захапілі. А беларусы адбіліся, засталіся "белымі", "чыстымі ад ворагаў". Вось ад таго — і Белая Русь, Беларусь.

Сёння наша Беларусь — незалежная, самастойная дзяржава ў свеце. Зялёны лісток на карце: сасновыя бары, бярозавыя гаі, духмяныя лугі, векавыя пушчы, ураджайныя палеткі. Наша дзяржаўная мяжа доўжыцца на дзве тысячы дзевяцьсот шэсцьдзесят дзевяць кіламетраў. На нашай зямлі — сто чатыры гарады і каля дваццаці пяці тысяч вёсак, пасёлкаў. У нас ёсць дзе адпачыць і парыбачыць. У Беларусі маецца дваццаць тысяч рэк і рэчак, дзесяць тысяч азёр, больш за дзве тысячы відаў кветак. Багаты жывёльны і птушыны свет. У нетрах нашай зямлі ёсць калійныя і каменныя солі, нафта, торф, буры вугаль, гаручыя сланцы, гліна, будаўнічы пясок, гіпс, фасфарыт, срэбра і нават золата. А галоўны скарб Беларусі — яе людзі!

Яны ўслаўляюць сваю краіну, нясуць у свет добрае імя беларусаў.

Б

В

ВАНДАЛИЗМ сугучны па сваёй сутнасці з варварствам. А гэта не што іншае, як грубасць, жорсткасць, бязлітаснасць, бесчалавечнасць. Ды як жа па-іншаму назавеш людзей, якія беспрычынна разбураюць помнікі загінуўшым воінам або надмагільныя помнікі? Выпадкі такога вандалізму, на жаль, ёсць і ў наш мірны, цывілізаваны час. Пачатак гэтай заганнай справе паклалі некалі старажытнагерманскія плямёны. Яны жылі на Скандынаўскім паўвостраве ў раёне ракі Одэр. Пасля перасяліліся ў Іспанію, пачалі рабіць набегі на Рымскую імперыю. У 455 го дзе нашай эры захапілі і разрабавалі Рым, знішчылі мноства помнікаў культуры. Вось і сталі іх называць вандаламі, разбуральнікамі, варварамі.

ВЁСКИ — самыя даўнейшыя сельскія паселішчы ў Беларусі.

Калі старажытныя людзі вырашылі весці аседлае жыццё, яны выбіралі прыдатныя для гэтага мясціны — каля рэчкі, возера, лугу, лесу ці балота. Ладзілі для сябе жылло з дрэва, ачышчалі паляны для пасаваў, заводзілі жывёнасць. Вунь адкуль пайшлі іх мудрыя павучанні: "Праца чорная, затое хлеб белы"; "Гультая зямля не любіць".

Цяпер у Беларусі больш за дваццаць тысяч вёсак. У кожнай — свая гісторыя, свая назва. Ёсць вёскі, назвы якіх паходзяць ад мужчынскіх імён. От цікава, хто былі тыя людзі, ад якіх пайшлі пасяленні: Андрэеўка, Аляксандраўка, Іванаўка, Уладзіміраўка, Васільеўка, Мікалаеўка, Сямёнаўка, Паўлаў, Пятровічы? Ёсць вёскі, назвы якіх утвораны ад жаночых імён, — Мар'іна, Матрункі, Марусенька, Акулінка, Ірынаўка, Нінэль. А яшчэ ёсць вёскі, назвы якіх паходзяць ад назваў птушак, звяроў, насякомых. Можна толькі здагадацца, чаму нашы вёскі здаўна называюцца Салаўёва, Сініцына, Вераб'еўка, Жураўлёўка, Зайцава, Бабраняты, Змяеўка, Лісава, Дзятлік...

Давайце будзем вывучаць даўнейшую і цяперашнюю гісторыю нашых вёсак. Навучымся паважаць людзей, якія вырошчваюць для нас хлеб, здабываюць малако, мяса, яйкі, садавіну, агародніну — усё, чым багаты халадзільнікі і абедзенныя сталы гарадскіх жыхароў.

В

ВОБЛАСЦІ. Беларусь складаецца з шасці абласцей: Брэсцкай, Віцебскай, Гомельскай, Гродзенскай, Магілёўскай, Мінскай. На гэтых вялікіх тэрыторыях размясціліся свае гарады, вёскі, бары і гаі, свае заводы і фабрыкі, палі і лугі, свае помнікі, музеі, тэатры.

А што агульнага?

Нашы вобласці насяляюць людзі, якія носяць адно імя — беларусы. Вобласці злучаюць рэкі, чыгункі, аўтадарогі. У насельнікаў розных абласцей агульныя песні, калыханкі, гісторыя, доля, спадчына. Цяперашнія вобласці раней назывался староствамі, эканоміямі, ваяводствамі, губернямі. У розныя часы яны мелі свае межы, якія не зусім адпавядаюць сённяшнім.

У мінулым стагоддзі ў Беларусі дадаткова налічвалася яшчэ сем абласцей. Іх цэнтрамі былі Мазыр, Баранавічы, Пінск, Маладзечна, Вілейка, Бабруйск, Полацк. Цяпер яны, апроч Вілейкі, буйныя гарады. Тут шмат прадпрыемстваў, прадукцыю якіх ведаюць далёка за межамі нашай краіны.

У кожнай вобласці — цікавая гісторыя, як і ў іх абласных цэнтраў. Назва любога горада, кожнай вёскі, ракі, возера мае сваю загадку. Яны ёсць і ў вашых прозвішчах. Вучыцеся разгадваць гістарычныя тайны.

В

ВЫБАРЫ. Ёсць шмат дзіцячых гульняў, у якіх трэба напачатку выбраць вядучага. Выбары адбываюцца звычайна лічылкай. Мне з дзяцінства помніцца такая:

Сучасная беларуская Канстытуцыя дае права выбіраць грамадзянам рэспублікі, якія дасягнулі восемнаццаці гадоў. Не прымаюць удзел у выбарах тыя, хто па прыгаворы суда пазбаўлены волі, утрымліваецца пад вартай.

Выбары ў Беларусі свабодныя, роўныя, прамыя і тайныя. Што гэта азначае?

А тое, што выбаршчык свабодна і асабіста вырашае, ці ісці яму на выбарчы ўчастак і за каго галасаваць. Выбаршчыкі ўсіх участкаў маюць роўную колькасць галасоў і прама, непасрэдна галасуюць. Робіцца ўсё гэта тайна, у закрытай кабіне. Ніхто не мае права падказваць выбаршчыку альбо прымушаць яго за некага галасаваць. Кожны павінен зрабіць свой выбар.

Усенародным галасаваннем выбіраюцца Прэзідэнт краіны і дэпутаты Палаты прадстаўнікаў. У Савет Рэспублікі выбіраюцца члены тайным галасаваннем на пасяджэннях мясцовых Саветаў дэпутатаў. Народ вырашае, хто будзе яго кіраўніком, абаронцам, заступнікам, хто будзе прымаць законы жыцця. Вось чаму ўдзел у выбарах з'яўляецца вельмі адказным абавязкам для кожнага грамадзяніна.

В

ГАРАДЫ. Нашы старажытныя продкі называлі свае пасяленні гарадзішчамі, гарадкамі. Ад слова гарадзіці, агароджваць. Было гэта, паводле гістарычных сведчанняў, прыкладна так.

Вялікая сям'я або некалькі роднасных сем'яў выбіралі для пасялення месца. Можа, гэта быў узгорак у полі ці мыс каля ракі, паляна ў лесе ці луг каля возера. Будавалі, як умелі, жыллё. А пасля думалі, як абгарадзіць свае хаткі. Адны выкопвалі вакол іх глыбокі роў і напускалі ў яго ваду. Другія насыпалі вакол свайго жылта высокі земляны вал. Трэція ўкопвалі шчыльнымі радамі бяровенне. Гарадзіліся, бараніліся ад звяроў лютых ды ад суседзяў ваяўнічых. За той агароджай і быў гарадок, гарадзішча.

Пазней у цэнтры горада будаваліся замкі, крэпасці, сядзібы. Яны абносіліся высокімі, тоўстымі сценамі з байніцамі. Там жылі князі, ваяводы, іх сем'і, прыслуга, рыцары-абаронцы. Вакол сяліліся рамеснікі, земляробы, гандляры. Так ствараліся вяшкія паселішчы — гарады.

І па сённяшні дзень у назвах беларускіх пасяленняў захавалася аснова слова гарадзіці. Ёсць горад Гарадок, гарадскія пасёлкі Гарадзея, Гарадзішча, вёскі Гарадзілава, Гарадзілаўка, Гарадная.

Першыя вялікія гарады ў Беларусі ўзніклі даўно. Найбольш старажытныя з іх Полацк, Заслаўе, Тураў.

ГІСТОРЫЯ. Тое, што было ўчора, — гэта ўжо гісторыя. Пражыты дзень запісваецца ў вашу біяграфію, у летапіс вашай сям'і, вёскі, горада, у гісторыю Беларусі, усяго свету.

Вучоныя даказалі, што дзесяткі тысяч гадоў назад на тэрыторыі сучаснай нашай краіны жылі людзі. Адрэзак часу ад іх да нас — гэта наша гісторыя. Уяўляеце, колькі ўсяго цікавага адбылося за гэтыя стагоддзі. Людзі развіваліся, вучыліся здабываць і вырашчваць ежу, будаваць жыллё, вырабляць адзенне, посуд, мэблю, зброю. Яны адшліфоўвалі мову, гаворку, склалі азбуку і пачалі бытапісанне.

Да нашых дзён дайшлі старажытныя друкаваныя творы. Запомніце іх: "Аповесць мінулых гадоў", "Полацкі летапіс", "Жыццё Еўфрасінні Полацкай", "Беларуска-літоўскі летапіс", "Магілёўская хроніка", прадмовы Францыска Скарыны да Біблій, якія ён выдаў на мове нашых продкаў, малітвы Кірылы Тураўскага. А пазней — шматлікія гістарычныя кнігі нашых пісьменнікаў. Гістарычныя веды патрэбны ўсім нам, бо як жа пачнём далей будаваць наш агульны дом, калі не будзем ведаць, на якім падмурку ён стаіць. Як жа знойдзем дарогу ўперад, калі не будзем ведаць, якімі шляхамі ішлі людзі за намі. У якім кірунку будзем развіваць свае здольнасці і таленты, калі не даведаемся, што зроблена да нас ва ўсе пражытыя вякі.

Гісторыя нашай Беларусі складваецца з гісторыі нашай мовы, з біяграфій славных людзей, з памятных падзей, з гісторыі гарадоў, мястэчак, вёсак, з культуры і мудрасці ўсіх тых пакаленняў, якія жылі да нас.

У гістарычнай кнізе Беларусі шмат якіх старонкі, на жаль, пакуль яшчэ пустыя, не запоўненыя, не даследаваныя. Хай жа вам, сябры, захочацца дапісаць тыя старонкі.

Г

Г

ГРАМАДСТВА. Усе людзі, якія жывуць у нашай краіне, і ёсць народ Беларусі. Інакш — грамадства.

Наша агульная сям'я складаецца цяпер амаль з дзевяці мільёнаў чалавек. Сярод іх — старыя і дзеці, моладзь і сталыя людзі. Асноўная частка нашага насельніцтва — беларусы. Побач з намі ў дружбе і згодзе жывуць рускія і ўкраінцы, палякі і літоўцы, яўрэі і армяне, азербайджанцы і казахі. Усяго сто трынаццаць нацый і нацыянальнасцей. Усе мы — грамадзяне краіны Беларусь. Тут наша Радзіма.

ДЗЕТДОМ. Ёсць дзеці, якія называюць чужых людзей мамай і татам. Для іх дырэктар, выхавальнік, няня, педагог — родныя, радня, тыя адзіныя выратавальнікі, хто вядзе іх у самастойнае жыццё.

Дзе такое можа быць? У дзетдоме, у доме дзіцяці, у школе-інтэрнаце, у спецшколе, у сямейным дзіцячым доме. Якія ж дзеці трапляюць у гэтыя дзяржаўныя ўстановы?

Назва ў іх адна — сіроты. Сярод іх ёсць круглыя сіроты, калі няма ў дзіцяці ні бацькі, ні маці. Паўсіроты — калі няма каго-небудзь з бацькоў. У бязродных сіротаў няма блізкай радні.

Ёсць яшчэ сацыяльныя сіроты. Іх большасць. Гэта самае ганебнае сіроцтва. Яно прыходзіць да дзяцей пры жывых бацьках.

Як такое можа быць?

А вось як. Бацька ці маці, а найчасцей разам, пачынаюць піць, гуляць, бамжаваць. На догляд дзяцей у іх няма часу і жадання. Такіх гора-выхавальнікаў суд пазбаўляе права называцца бацькамі, а іх дзяцей дзяржава бярэ на ўтрыманне ў сіроцкія дамы і школы. Там сацыяльных сірот кормяць, апранаюць, вучаць за казённыя грошы, іх бацькоў-лайдакоў улада прымушае працаваць, зарабляць грошы, каб сплаціць дзяржаве даўгі за выхаванне сваіх дзяцей.

Д

Д

ДЗЕЦІ. Па мерках Арганізацыі Аб'яднаных Нацый дзецямі лічацца людзі да васемнаццаці гадоў. Што можна паспець зрабіць за гэты час?

Бацькі і дзяржава хочуць, каб дзеці спаўна пазналі складаны свет вакол сябе, каб палюбілі сваю Радзіму, каб паспяхова закончылі сярэднюю школу, каб былі добрымі, паслухмянымі, спагадлівымі. Ці гатовы ўсе вы да такіх выпрабаванняў? Прыклад ёсць з каго ўзяць.

Партызанскі разведчык піянер Марат Казей у свае пятнаццаць гадоў здзейсніў подзвіг і стаў Героем Савецкага Саюза. Помнік яму ўстаноўлены ў адным з паркаў Мінска.

Д

ДЫПЛАМАТЫЯ. Наша суверэнная рэспубліка мае

дыпламатычныя зносіны з мноствам дзяржаваў свету, дзе працуюць беларускія паслы. Нашы дыпламаты ёсць у розных генеральных консульствах, місіях, нават пры Арганізацыі Аб'яднаных Нацый, штаб-кватэра якой знаходзіцца ў Нью-Йорку. Дыпламаты Рэспублікі Беларусь падпісваюць дзяржаўныя дакументы, а значыць, Беларусь выконвае патрабаванні тых дакументаў. Вось якія абсягі нашай дыпламатыі! Усю тэту складаную міжнародную справу арганізоўвае, скіроўвае Міністэрства замежных спраў Рэспублікі Беларусь. Яго рашэнні праводзяць у жыццё нашы пасольствы ў замежных краінах. Там працуюць паслы, пасланнікі, саветнікі, сакратары, аташэ. Так называюцца службовыя пасады дыпламатаў.

У выніку розных перамоў, кангрэсаў, канферэнцый дыпламатыя выводзіць людзей на шлях паразумення, імкнецца вырашыць усе канфлікты мірным шляхам.

Д

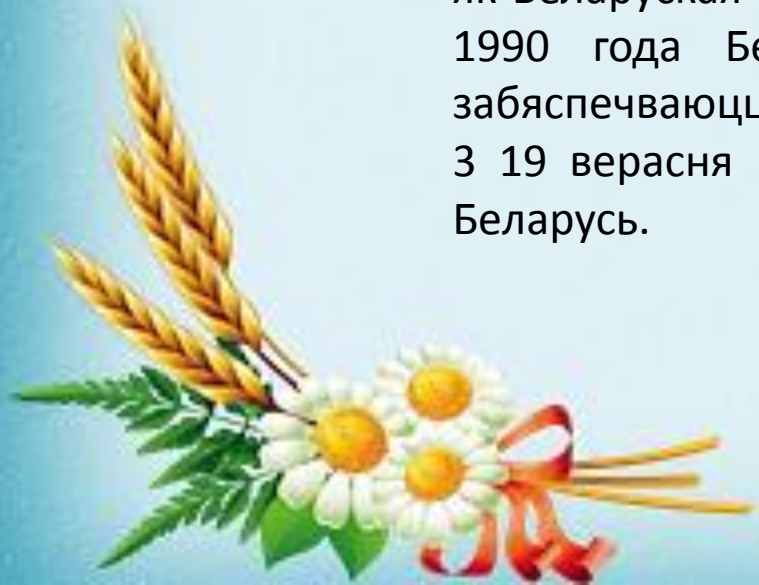
ДЭМАГРАФІЯ — навукa, якая па-свойму вывучае народ. Яна даследуе яго структуру, сямейны стан, узрост, нараджальнасць, смяротнасць, працоўную занятасць, рэлігійнасць, рассяленне насельніцтва. З якіх крыніц дэмографы чэрпаюць гэтыя веды? Найперш з матэрыялаў перапісу насельніцтва, з царкоўных, гістарычных крыніц. Яны маюць вопыт правядзення выбарачных абследаванняў пэўных тэрыторый. Вынікі такіх абследаванняў дапамагаюць ураду, палітыкам, дэпутатам прымаць правільныя дзяржаўныя рашэнні.

ДЗЯРЖАВА — гэта пэўная зямля, якая мае свае межы, на

якой жывуць людзі пэўнай нацыянальнасці, аб'яднаныя мовай, жыццёвымі інтарэсамі, сваёй гістарычнай спадчынай, правіламі маральных паводзін. У дзяржавы ёсць свая ўласнасць, улада, свае метады кіравання і выхавання. Ёсць нават навука пра дзяржаву і дзяржаўны лад. Свае старонкі ў яе ўпісалі і беларускія асветнікі, пачынаючы з Францыска Скарыны, Сымона Буднага, Льва Сапегі. Беларуская дзяржава пачалася з буйных княстваў — Полацкага, Тураўскага, Менскага, Пінскага, Берасцейскага, Віцебскага, Гарадзенскага, Новагародскага, Слуцкага, Кобрынскага, Мсціслаўскага. Пасля Беларусі уваходзіла ў Вялікае княства Літоўскае. Праходзіла няпростыя выпрабаванні ў Рэчы Паспалітай, у Расійскай імперыі. У пачатку дваццатага стагоддзя адрадзілася як Беларуская Савецкая Сацыялістычная Рэспубліка. А з 27 ліпеня 1990 года Беларусь стала суверэннай дзяржавай, у якой забяспечваюцца правы і годнасць людзей усіх нацыянальнасцей. З 19 верасня 1991 года наша дзяржава называецца Рэспубліка Беларусь.

Д

Ж

ЖЫЛЛЁ. Жыллё мае сугучныя, роднасныя значэнні — жыццё, жылец, жылы, жыхар.

І колькі жывуць людзі на зямлі, заўсёды існуе праблема жылля. Задаволіць усе патрэбы на жыллё дзяржава пакуль не можа. А вось за дзяцей заступаецца. У законе, які абараняе правы дзяцей, запісана, што "кожнае дзіця мае права на жыллё". Гэтыя правы прапісаны ў жыллёвым заканадаўстве Рэспублікі Беларусь. Нават за дзецьмі, якія выхоўваюцца ў сіроцкіх дамах і школах, захоўваецца права на жыллё, дзе яны раней былі прапісаны. А выпускнікам інтэрнатаў надаецца магчымасць пазачарговага атрымання жылля.

Пры гэтым, сябры, памятайце мудрую прымаўку, крыху змененую мною: "На людзей, на законы спадзявайся, ды сам варон не лаві". Вучыцеся на выдатна, ідзіце ў жыццё ўпэўнена, а з узростам шукайце сваю сямейную палавінку, і вам усміхнецца шчасце. Вы можаце ўзяць крэдыт у банку і будаваць сабе жыллё. А калі з'явіцца дзеці, дзяржава заплаціць за вас частку крэдыту, паклапоціцца пра жыллё.

Ж

ЖЫЦЦЁ. Няма нічога даражэй на свеце, чым жыццё чалавека. Яно складаецца з дзяцінства, юнацтва, сталасці і старасці. Як і поры года — вясна, лета, восень, зіма.

Кожны чалавек — адметная і непаўторная асоба. Усе маюць сваё аблічча, свой характар, свае здольнасці. Як і ў прыродзе, на кожнай елцы — свая колькасць іголак і галін, у кожнай бярозы — свая постаць.

Жыццё — бясцэнны дар, чалавечы скарб. Вось чаму з пялёнак бацькі вучаць дзіця асцярожнасці, разумнасці. У садку і школе выхавальнікі і настаўнікі цярпліва развіваюць здольнасці дзіцяці, загартоўваюць яго фізічна і духоўна. Таму ж служаць мудрая кніга і кранальны фільм, пазнавальная тэлеперадача і задушэўная песня.

ЗАКОН. Дакумент дзяржаўнай важнасці і ёсць закон.

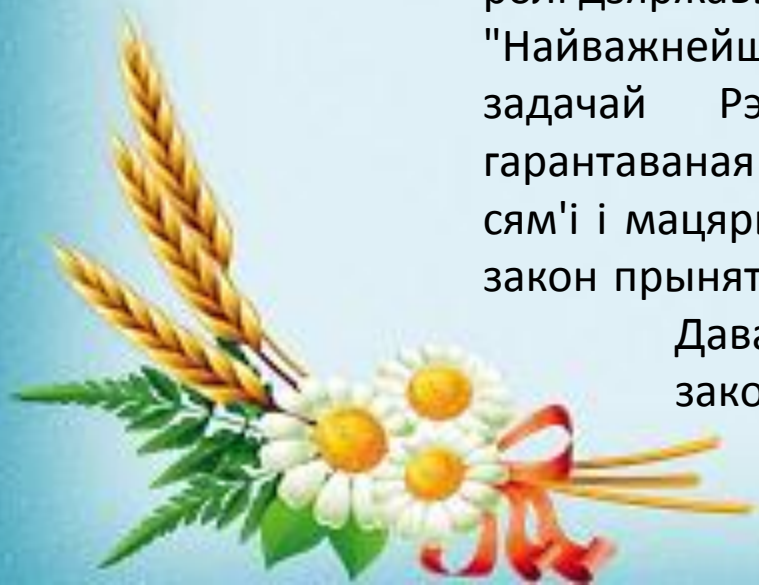
Па-іншаму яго можна яшчэ назваць правілам, наказам, загадам, пастановай.

Закон абавязковы для выканання ўсімі, каго ён тычыцца. Калі ўзяць закон "Аб правах дзіцяці", то ён закранае правы і абавязкі ўсіх-усіх дзяцей, іх бацькоў, выхавальнікаў, настаўнікаў, дзяржаўныя органы ўлады і літаральна кожнага дарослага. Гэта правільна, бо няма чалавека, які б не думаў пра сваё будучае, а значыць, не дбаў бы пра дзяцей. Адсюль і вывад: калі недзе парушаюцца правы дзіцяці, то гэта азначае, што дарослыя не заўсёды выконваюць «свае абавязкі перад дзецьмі».

Закон "Аб правах дзіцяці" пачынаецца вызначэннем ролі дзяржавы ў лёсе дзяцей. Першыя яго радкі гучаць так: "Найважнейшай палітычнай, сацыяльнай і эканамічнай задачай Рэспублікі Беларусь з'яўляецца ўсебаковая гарантаваная абарона дзяржавай і грамадствам дзяцінства, сям'і і мацярынства цяперашняга і будучых пакаленняў". Такі закон прыняты народнымі дэпутатамі 19 лістапада 1993 года.

Давайце змалку вучыцца быць заканазнаўцамі, законапаслухмянцамі.

З

З

ЗВЫЧАІ — гэта традыцыі, прывычкі, абрады, мода, нораў. Кажуць, што ні край, то свой звычай. Людзі шануюць свае звычкі, перадаюць іх з пакалення ў пакаленне. Яны бываюць мацней закона. Таму народная мудрасць і вучыць: "Сваю звычку ў чужы дом не нясі". Цяжка пералічыць усе звычкі, якія захоўваюцца ў сем'ях, у маралі людзей, у іх абраднасці. Яны ёсць і вясельныя, і хрысцільныя, і пахавальныя. У аднаго звычай здароўкацца паклонам галавы, іншы — лезе ў абдымкі, а яшчэ нехта любіць цалаваць жаночую ручку. У адной сям'і звычка — хадзіць па суботах у лазню, у другой — наведваць царкву. Добрыя звычкі-прывычкі ўпрыгожваюць і чалавека, і сям'ю. Яны абагачаюць іх, трымаюць у дысцыпліне.

ЗДАРОЎЕ. Артыкул № 45 Канстытуцыі Беларусі гарантуе сваім грамадзянам права на ахову здароўя. У законе "Аб правах дзіцяці" больш падрабязна сказана, якія абавязкі бярэ на сябе дзяржава, каб забяспечыць здаровае развіццё дзіцяці.

Па тых гарадах і вёсках, дзе вы жывяце, па школах, дзе вучыцеся, вы можаце меркаваць, як выконваюцца дзяржаўныя праграмы па развіцці ў нашай краіне масавай фізкультуры і высокага спорту. Паўсюдна будуюцца аздараўляльныя цэнтры, палацы спорту, абсталёўваюцца лядовыя каткі, стадыёны. Павялічваецца колькасць басейнаў, фізкультурных залаў.

Пры ўсім гэтым трэба кожнаму зразумець адну мудрасць нашых продкаў: "Хочаш быць здаровым — будзь ім!" А гэта азначае, што ўсе мы павінны навучыцца берагчы сваё здароўе, змагацца за яго. Сапраўды, здароўе не купіш у магазіне, яго не пазычыш у суседа, яго вам ніхто не падорыць. Здароўе — найвялікшае багацце. Яно даражэй за ўсё на свеце. Вучыцеся змалку здабываць сабе гэты скарб.

Яшчэ помніце, што апроч фізічнага ёсць і духоўнае здароўе. Развівайце духоўныя "мускулы" — дабрыню, спагаду, міласэрнасць. Трэнеруйце сваё сэрца і сумленне ў чысціні душэўнай, у веры і любові. І тады пра вас скажуць — гарманічна развіты чалавек, прыгожы і прывабны.

З

З

ЗДРАДА існуе ў розных вымярэннях. Здрада Радзіме — гэта страшная трагедыя чалавечага лёсу. Яна караецца законам па самых высокіх мерках. Здрада сям'і, каханню — гэта найвялікшы грэх. Ён караецца самім Богам і сумленнем чалавека, калі яно застаецца ў яго. Здрада калектыву, таварышам — душэўная бяда, якая наносіць раны сэрцу, асабістаму гонару, чэснасці, высакароднасці. Здрадзіць сабе самому, пайсці насуперак сваім перакананням, прадаць сваю мараль, чысціню, вернасць, усё лепшае, што перадалі табе ў спадчыну бацькі і прырода, — гэта здрада невылечная, незагойная і вельмі балючая. Бачыце, якая чарвяточына гэтая здрада. Бойцеся яе і не падпускайце да сябе. А цяпер падумайце, што б гэта значыла: "здралівая ўсмешка", "здралівая чырвань", "здраліцкія паводзіны"?

ІМЯ. Кожнае дзіця мае права на імя" — так запісана ў артыкуле № 20 закона "Аб правах дзіцяці".

Выбіраюць імя нованароджанаму бацькі. Ахоўваецца імя ў дзяржаўных дакументах — метрыках, пашпарце, студэнцкім білеце, працоўнай кніжцы.

З сівой даўніны цягнецца добрая традыцыя, каб сярод жывых не было безыменных. Імя, як дар заповітны, набывае кожны чалавек. І яно, як анёл-ахоўнік, суправаджае яго ўсё жыццё. Быццам прырастае да чалавека і робіцца адным цэлым з ім. З набыццём уласнага імені дзіця становіцца як бы роўным сярод людзей, вылучаецца ў асобу і злучаецца з усім светам.

Многія нашы славянскія імёны маюць паходжанне ад грэчаскай, лацінскай, старажытнаўрэйскай, германскай, скандынаўскай, цюркскіх моваў. Чаму? Ды таму, што яны старэйшыя за славянскую мову. Ад іх, больш старажытных цывілізацый, і прыйшло на нашу зямлю хрысціянства. А з ім — імёны святых. Ад імёнаў — прозвішчы. Імя чалавека як бы злучаецца з ім, становіцца яго спадарожнікам. А самае галоўнае, дапамагае яму ў жыцці, працы, у рэалізацыі сваіх здольнасцей, задум.

ІНВАЛІДЫ. У дзяцей-інвалідаў трэба заўважаць не іх недахопы, а іх вартасці, здольнасці, мужнасць. Так павінны паводзіць сябе ўсе, хто з імі сутыкаецца. Такі абавязак і дзяржавы. Тады інваліды будуць лічыць нас добрымі людзьмі, а дзяржаву — цывілізаванай, гуманнай і справядлівай.

Заканадаўства нашай краіны абараняе правы дзяцей-інвалідаў. Ім гарантуецца адукацыя, працаўладкаванне ў адпаведнасці з іх магчымасцямі. Робіцца нямала для таго, каб увесці такіх дзяцей у актыўнае жыццё, каб яны адчулі сябе раўнапраўнымі членамі грамадства.

Каб змагацца з пэўнымі хваробамі, трэба ведаць іх прычыну. Сусветны аналіз інваліднасці даказвае, што яна наступав ў асноўным ад дрэннага харчавання, ад няшчасных выпадкаў, траўматызму, ваенных дзеянняў, інфекцыйных, звычайных і прыроджаных захворванняў.

Ліквідацыя вытокаў інваліднасці і становіцца галоўным клопам дзяржавы, усёй грамадскасці.

Слова інвалід прыйшло да нас з лацінскай мовы. Яно азначае стан чалавека — бяссільны, слабы. Давайце ж праявім павагу, міласэрнасць да дзяцей, якія трапілі ў бяду. Ім патрэбна не проста спагада, а канкрэтная дапамога і прызнанне іх як людзей раўнапраўных, здольных і запатрабаваных.

ІНФАРМАЦЫЯ. У Беларусі выходзіць больш за сто рэспубліканскіх, абласных, раённых, гарадскіх газет. Ёсць шмат каналаў на радыё і тэлебачанні. Многія з вас ужо карыстаюцца інтэрнэтам. І ўсё гэта багацце — для вас!

"Кожнае дзіця мае права на атрыманне, захоўванне і распаўсюджванне інфармацыі", — сказана ў законе "Аб правах дзіцяці". Гэта значыць, што кожны з вас можа вольна карыстацца ўсімі звесткамі, навінамі, якія друкуюць сродкі масавай інфармацыі. Вы маеце права выказаць свае погляды, звярнуцца ў рэдакцыю з любым пытаннем. І рэдакцыя абавязана хутка і аб'ектыўна даць вам адказ. Дарэчы, і дзяржаўныя органы, і грамадскія аб'яднанні абавязаны даць вам магчымасць пазнаёміцца з патрэбнымі матэрыяламі, якія тычацца вашых правоў і законных інтарэсаў.

Законам дапускаецца абмежаванне правоў і волі дзіцяці толькі ў тым выпадку, калі інфармацыя закранае інтарэсы нацыянальнай бяспекі, грамадскага парадку, абароны маралі, здароўя насельніцтва, правоў і волі іншых асоб.

Што ж гэта за тайны, якія абараняюцца законам? А найперш, сакрэты ваенныя. Ёсць закрытая інфармацыя ў нашых сённяшніх чэкістаў, у органах міліцыі, судах, пракуратуры. Гэтыя звесткі складаюць інтарэсы нацыянальнай бяспекі, аховы грамадскага парадку, барацьбы са злачыннасцю. І да пэўнага часу не могуць быць адкрытымі длявольнага карыстання ў сродках масавай інфармацыі.

КАНСТЫТУЦЫЯ. У складанай, часам забытанай, не да канца зразумелай біяграфіі нашай краіны было шмат канстытуцый. Яны нават называліся па-рознаму.

На тэрыторыі Полацкага княства ўсе важныя пытанні вырашала веча — народны сход.

У Вялікім княстве Літоўскім вышэйшай формай заканадаўства быў Статут ВКЛ. Гэта быў першы ў Еўропе звод законаў, выдадзен на аснове мясцовага права і напісаны на беларускай мове. У Рэчы Паспалітай, якая складалася з Вялікага княства Літоўскага і Польшчы, існавалі сеймавыя заканадаўчыя акты, якія называліся канстытуцыямі. У Расійскай імперыі, куды былі далучаны землі беларускія, верхаводзіў свой збор законаў.

І толькі пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі 1917 года была напісана першая беларуская Канстытуцыя. Яна называлася Маніфестам. Пазней прымаліся яшчэ тры Канстытуцыі Беларускай ССР (1927 г., 1937 г., 1978 г.). Усе яны грунтаваліся на Канстытуцыі СССР.

І толькі пасля распаду СССР, у 1994 годзе, была прынята Канстытуцыя суверэннай, незалежнай Рэспублікі Беларусь. Змены і дапаўненні ў яе ўнесены ў 1996 і ў 2004 гадах. Па ёй мы жывём і цяпер. Канстытуцыя для кожнага з нас — Асноўны закон дзяржавы.

Мы павінны ўсе стаць дзяржаўнымі людзьмі, адказнымі за сваю краіну, яе сённяшні стан і будучае. Моцна задумаемся пра гэта ў Дзень Канстытуцыі — 15 сакавіка.

К

К

КРАЯЗНАЎСТВА — вывучэнне, даследаванне роднага краю, яго прыроды, гісторыі, мовы, культуры, людзей. Гэта справа мае старажытныя карані. Яны сягаюць у даўнейшыя летапісы, хронікі, зборнікі народных песень, прыказак і прымавак, дыярыушы (дзённікі), мемуары падарожнікаў. Падмурак сучаснага беларускага краязнаўства заклалі напачатку дваццатага стагоддзя трыста краязнаўчых грамадскіх арганізацый. Выходзіў часопіс "Наш край". Пазней адкрыліся краязнаўчыя музеі ў Баранавічах, Мазыры, Слуцку, Лепелі, Лідзе, Мінску, Крычаве, Ветцы. Цяпер амаль у кожным раённым цэнтры маюцца краязнаўчыя музеі. У іх сабраны матэрыялы археалагічных раскопак, старажытныя рэчы, манеты, карціны, дакументы. Краязнаўчая справа прадаўжаецца сучаснымі даследчыкамі, школьнікамі-турыстамі, шматлікімі аматарамі беларусазнаўства. Пры Беларускам фондзе культуры выпускаецца "Краязнаўчая газета".

Станавіцеся, сябры, актыўнымі краязнаўцамі роднай Беларусі.

КУЛЬТУРА. Пра беларусаў здаўна кажуць, што яны добрыя, сціплыя, цярплівыя, працавітыя, мудрыя. Такія якасці народа якраз і пацвярджаюць яго высокія маральныя і разумовыя якасці. А яны — галоўныя паказчыкі культуры чалавека.

У слове культура закладзена яшчэ адно слова — культ. Яно — корань, аснова культуры. Культ — гэта абагаўленне чаго-небудзь. Значыць, культура — гэта абагаўленне ў чалавеку прыгажосці, духоўнасці, маралі і адукаванасці. Калі душа напоўнена ўсім гэтым, то можна таварыць, што перад намі культурны чалавек. А ён і ёсць рыцар, воін добра ў адвечнай барацьбе светлых і цёмных сіл, добра і зла.

Трэба зразумець і асэнсаваць усе чалавечыя каштоўнасці. Пачаць з таго, што з маміным малаком упусціць у сябе яе калыханкі, пажаданні, настаўленні, яе звычаі і традыцыі. Усё гэта называецца фальклорам, духоўнай спадчынай.

А далей для культурнага развіцця сваіх грамадзян краіна прапануе клубы, палацы, музеі, тэатры, кінатэатры, бібліятэкі, студыі, філармоніі, дамы творчасці, гурткі самадзейнасці. Усім гэтым кіруе і трымае дзяржаўны курс Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь.

Усё ёсць у нашай Айчыне, каб вы, сябры, сталі культурнымі людзьмі, вартымі сваёй беларускай нацыі.

К

ЛЕКІ. Адзін мудрэц сказаў: "Галоўным сродкам ад усялякіх хвароб з'яўляюцца не лякарствы, а гарманічнае развіццё духоўных і фізічных сіл чалавека".

Што такое гарманічнае развіццё духоўных і фізічных сіл чалавека? Кажуць: чалавек-душа, душэўны чалавек. У чым яго адметныя якасці? А ў тым, што такі чалавек маральна чысты, шчыры, сардэчны, задушэўны, добры, мілы, ветлівы, гасцінны, спагадлівы, сумленны, культурны, адукаваны, выхаваны. Калі ўсё гэта разам шчасліва спалучаецца ў ім, то чалавек і ёсць гарманічна развітая духоўная асоба. Ён моцны духам, валявы. Ён сочыць, каб да яго не падступіліся "дружкі" хвароб — сум, зайздасць, рэўнасць, злосць, раздражнёнасць, здрада, нявернасць.

Медыкамі і вучонымі даказана, што эфектыўнымі лекамі чалавека з'яўляюцца радасныя і светлыя пачуцці, вясёлы, бадзёры смех, а яшчэ — вера, надзея і любоў. Кожны чалавек складаецца з двухсот дзевятнаццаці костак, трохсот шасцідзесяці пяці крывяносных сасудаў, трыццацідвух зубоў, мышцаў, скуры і самых розных органаў, такія як сэрца, лёгкае, страўнік, селязёнка, пячонка, спінны і галаўны мозг, вочы, вушы, нос... Калі ўсё гэта чалавек беражэ, захоўвае, дае свайму арганізму патрэбную

нагрузку, — то можна гаварыць пра гарманічнае развіццё яго фізічных сіл.

Л

ЛЕС. Наша Беларусь багатая на лясы. Яны займаюць тэрыторыю, якая складае больш чым трэць усёй плошчы рэспублікі. Прывабнасць нашых лясоў непаўторная. Едзеш у Брэст — адзін пейзаж, у накірунку Віцебска — зусім іншы, на шляху да Гродна — свая прыгажосць. У бок Гомеля, Магілёва — адкрываюцца новыя строі дрэў, загадкавыя і таямнічыя.

Беларускія лясы па-свойму прываблівыя ў розныя поры года. Вясною ў іх адчуваецца свята народзінаў, абуджэння. Летам яны дораць гаючыя пахітраў, суніц, грыбоў, наталяюць слых ціхім пошумам верхавін ды галасістымі канцэртамі птушак. Восенню лес запальвае вясёлку колераў, ахутваецца ў шаўковае павуцінне і вэлюм туманаў. Зімой лес адкрывае карту слядоў сваіх насельнікаў, а дрэвы прыбіраюцца ў беласнежныя футры. Лес у любую пару года ўяўляецца мне Прыродным Храмам.

Лес апроч духоўнасці дорыць кожнаму з нас свае матэрыяльныя каштоўнасці. Азірніцеся наўкол, і вы сустрэнеце дарункі лесу: пісьмовы стол і крэсла, шафу і паперу, рамкі для фота, карцін і паркет на падлозе, вокны і дзверы. Наша краіна прыняла ляснае заканадаўства. Дзейнічае Міністэрства лясной гаспадаркі Рэспублікі Беларусь. Дзяржава трымае каля дваццаці тысяч работнікаў лясгасаў, лесаводаў, леснікоў, якія беражліва ахоўваюць нашы лясы.

Л

ЛЁС у кожнага чалавека і свой, і адметны, і непаўторны. От і кажуць: "Што ні чалавек, то свой лёс, свая біяграфія, сваё жыццё". А яшчэ ёсць павер'е, што ад свайго лёсу не ўцячэш, ад яго не схавашся. Нібыта лёс чалавека ўжо прадвызначаны з дня яго зацацця. Можа, яно і так, але я веру і ў тое, што кожны чалавек — каваль свайго і лёсу, і шчасця. Праца каваля, каб вы ведалі, вельмі цяжкая, вогненная, рызыкаўная, потная. Да такіх выпрабаванняў далёка не кожны здатны. Вось і атрымліваецца, пывуць некаторыя людзі па волі лёсу, як нейкі лёгкі прадмет па цячэнні ракі. Іронія лёсу заносіць іх у ціхую завадзь. А тыя, хто нястомна працуе над сабой, хто выходзіць у сабе байцоўскі характар, хто развівае свае прыродныя здольнасці і талент, дасягаюць вышын прызнання. Паверце, сябры, у адну ісціну: жыццёвы лёс у кожнага чалавека, сапраўды, свой, можа, ён і даецца ў падарунак з нараджэннем, але ключ ад свайго лёсу кожны мусіць шукаць сам. Я жадаю вам у гэтых пошуках не стаміцца і абавязкова знайсці яго.

Л

МАМА. Самае зразумелае слова мама. Яно на ўсіх мовах свету зразумелае.

Ні на секунду не забывайце, людзі, хто даў вам жыццё, хто беражліва насіў вас пад сваім сэрцам, хто ў муках нараджаў вас, хто вёў вас за ручку па жыцці.

Мама нам ахова і сіла, помач у бедах. Яна мілуе нас і дагаджае нам, плацячы за гэта сваім здароўем, бяссоннем, любоўю. Яна славіць учынкi, ухваляе добрыя жаданні. Дык ачніцеся, лянiвiя, і падзякуйце, што ўбачылі новы дзень. Ачніцеся, сытыя, і перад тым, як сесці за стол, прыгадайце Маму, а калі яна побач — усміхніцеся ёй, пацалуйце, скажыце добрае слова. Прасіць выбачэння каля магілы — запозненая і нікому не патрэбная ласка.

Давайце, людзі, ачысцімся перад Мамамі. Папросім выбачэння ў тых, каму якую крыўду ўчынілі. Адначасна і самі даруем усім, хто нас у нечым скрыўдзіў.

Шчаслівей даваць, чым браць. Дык навучымся, людзі, шчыра аддаваць сваю дабрыню, ласку, спагаду, міласэрнасць. Хай з вуснаў нашых выходзіць добраславенства, а не кляцьба. Хай рукі нашы ўмеюць рабіць толькі добрыя справы. Навучымся цешыцца з тымі, хто радуецца, і плакаць з тымі, хто плача.

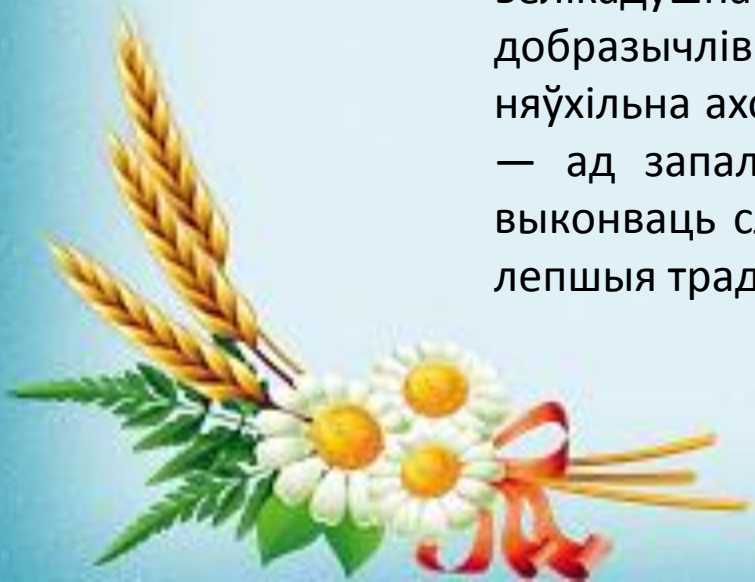
М

МІЛІЦЫЯ. Усе мы з дзяцінства ведаем аднаго слаўнага міліцыянера. Паэт Сяргей Міхалкоў ахрысціў яго дзядзем Сцёпам. Той міліцыянер статны, дужы, ветлівы, спагадлівы і вельмі добры. Асабліва да дзяцей. Такімі павінны быць усе, хто носіць міліцэйскую форму, каму даручана абараняць грамадскі парад ак і бяспеку ўсіх нас.

У Кодэксе гонару беларускіх міліцыянераў сказана, што грамадзяне, якія прысягнулі служыць у органах унутраных спраў, павінны прытрымлівацца наступных маральных і этычных нормаў: быць прыкладам у выкананні законаў, паважаць і абараняць асобу, вартасць грамадзян; адносіцца да чалавека як да вышэйшай каштоўнасці, велікадушна і міласэрна. У абыходжанні з грамадзянамі быць добразычлівымі, паважлівымі і тактоўнымі, самаахвярна і няўхільна ахоўваць нявінных ад беззаконія і падману, слабых — ад запалохвання, насілля і беспарадку; добрасумленна выконваць службовыя абавязкі, свята захоўваць і памнажаць лепшыя традыцыі беларускай міліцыі...

М

МІФАЛОГІЯ ўбірае ў сябе старажытныя паданні, легенды, казкі. Яны з вуснаў у вусны перадаваліся ад аднаго пакалення людзей да наступнага. Пра што былі такія аповеды, якія хацелася паведаць іншаму, запомніць іх? Безумоўна, пра самае хвалюючае, гераічнае, захапляючае. Так нарадзіліся сярод людзей міфы пра Неба і Зямлю, пра дрэвы, расліны, жывёл. Першабытныя людзі абагаўлялі ўсё наўкол сябе. З'явіліся міфалагічныя вобразы, якім яны шчыра верылі. Напрыклад, наляцела навальніца з маланкамі. Верылі, гэта на вогненнай калясніцы ездзіць, раскатваецца сярод хмар жывы і загадкавы Пярун. А вось Зюзя, бог зімы і холаду, ходзіць у самыя моцныя маразы босы, з белымі, што снег, валасамі, носіць у руцэ жалезную булаву. Прыход вясны ўспрымаўся нашымі далёкімі продкамі як барацьба Зюзі з богам цяпла Перуном і яго жонкай Грамаўніцай. Найболын прызнана і вядома ў свеце міфалогія грэкаў, рымлян, егіпцянаў, індусаў, кітайцаў. Але ж і на нашай, беларускай, зямлі нарадзілася багата баек, паданняў, дзівосных гісторый. Яны — пра Долю, Ліха, Праўду, Смерць, Суд. І ў нашых хатах, лясах, азёрах вадзіліся некалі дамавікі, лесавікі, русалкі, вадзянікі. Нашы продкі склалі міфы пра папараць-кветку, зязюльчыны слёзы, пра дуб-волат, бярозу, ліпу, бусла, ластаўку, салаўя.

М

МОВА. Родная мова дапамагае глыбока зразумець і палюбіць сваю Айчыну. Яе словы — як зярняткі для мукі, як зоркі для неба, як нектар для кветак. Слова беларускае — жывое, гаваркое, музычнае, напеўнае, непаўторнае. Вучоныя даказваюць, што беларуская мова найбліжэй стаіць да старажытнай славянскай гаворкі. Значыць, яна да таго ж і духоўны помнік даўніны. Мы ўсе павінны берагчы гэты спадчынны скарб нашых продкаў!

Даказана, што беларуская мова пачала складвацца ў васемнацатым стагоддзі. Яна ўвабрала ў сябе дыялекты старажытнарускай мовы. Была дзяржаўнай мовай у Вялікім княстве Літоўскім. Але да дзевятнацатага стагоддзя не была ўнармаванай. Вялікі ўклад у яе станаўленне ўнеслі пачынальнікі беларускай літаратуры Францішак Багушэвіч, Янка Лучына, Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч. А ў дваццатым стагоддзі наша мова атрымала сапраўдны росквіт. Ён звязаны перш за ўсё з творчасцю Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча, Цёткі (Алаізы Пашкевіч), Максіма Гарэцкага.

Ужо ў 1906—1915 гадах выдавалася першая беларуская штотыднёвая газета "Наша ніва". У 1918 годзе ўбачыла свет "Беларуская граматыка для школ" Браніслава Тарашкевіча. Чытанкі для беларускіх дзетак склалі Цётка, Якуб Колас. Цяпер у нашай краіне беларуская мова, нараўне з рускай, аб'яўлена дзяржаўнай.

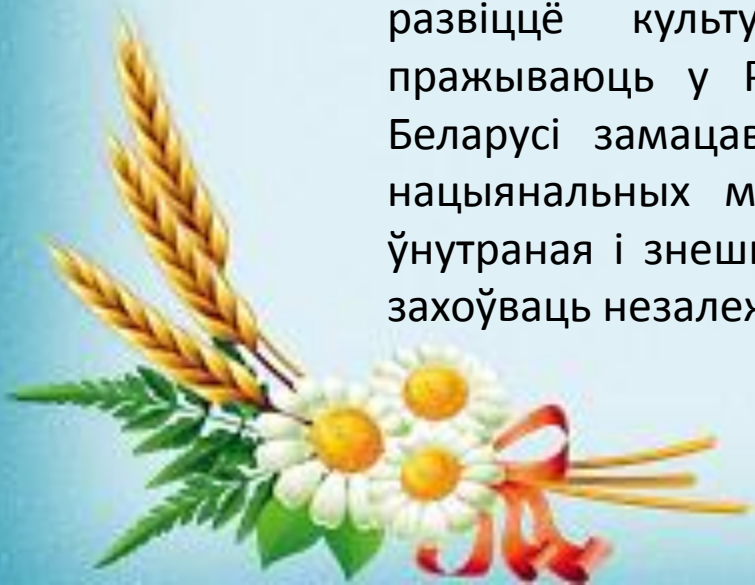
М

НАЦЫЯНАЛІЗМ — ідэалогія, палітыка ў нацыянальным

пытанні, заснаваная на прызнанні нацый як прыярытэту нацыянальнага фактару над сацыяльным у жыццядзейнасці і грамадстве. Праявы любога нацыяналізму распальваюць варожасць паміж жыхарамі краіны, сярод якіх, як правіла, людзі розных нацыянальнасцей. Суверенная Беларусь вызначыла для сябе такую нацыянальную палітыку, якая скіравана на ўмацаванне сяброўства паміж карэнным насельніцтвам і людзьмі іншых нацыянальнасцей, на стварэнне спрыяльных, роўных умоў для эканамічнага, культурнага, духоўнага развіцця ўсіх жыхароў Беларусі. Гэтыя нормы жыцця замацаваны ў артыкулах нашай Канстытуцыі. У адным з іх запісана: "Дзяржава адказная за захаванне гісторыка-культурнай і духоўнай спадчыны, вольнае развіццё культур усіх нацыянальных грамадстваў, якія пражываюць у Рэспубліцы Беларусь". Нацыянальная палітыка Беларусі замацавана ў законах аб мове, культуры, адукацыі, нацыянальных меншасцях і іншых заканадаўчых актах. Наша ўнутраная і знешняя палітыка скіравана на тое, каб адстойваць і захоўваць незалежнасць і суверэнітэт беларускай дзяржавы.

Н

ПАГОНЯ — так называецца старажытны герб, які быў на землях Беларусі. Ён — наша гісторыя, а старонкі гісторыі не перапісваюцца, не перарабляюцца, іх трэба ведаць. Што ўяўляе сабой герб даўно мінулых гадоў? На ім — выява конніка-воіна з занесеным над галавой мячом. Узброены змагар засведчаны ў баявой позе, гатовы ў любы момант бараніць сваю Айчыну. У такіх мужных абаронцах яна мела патрэбу, бо з усіх бакоў была акружана ворагамі. Пагоня выяўлена на пячатках уладароў зямель Вялікага княства Літоўскага з чатырнаццатага стагоддзя. Герб замацаваны статутам ВКЛ. Пасля далучэння беларускіх губерняў да Расійскай імперыі царыца Кацярына II надала гэты герб гарадам Гродна, Віцебску, Ашмянам, Вілейцы, Лідзе, Чэрыкаву, Лепелю. З 19 верасня 1991 года па 7 чэрвеня 1995 года герб “Пагоня” быў дзяржаўным гербам Рэспублікі Беларусь. Цяпер наша суверэнная краіна мае новы дзяржаўны герб. Герб “Пагоня” застаўся сімвалам гісторыі. Гэты старажытны знак захаваны ў гербах сучасных беларускіх раённых цэнтраў — Верхнядзвінска і Рэчыцы. Больш падрабязна пра герб “Пагоня” можна даведацца ў кнізе Анатоля Цітова “Наш сімвал — Пагоня: шлях праз стагоддзі”, а таксама ў зборніку У. Адамушкі, М. Ялінскай “Гербы і сцягі Беларусі”.

П

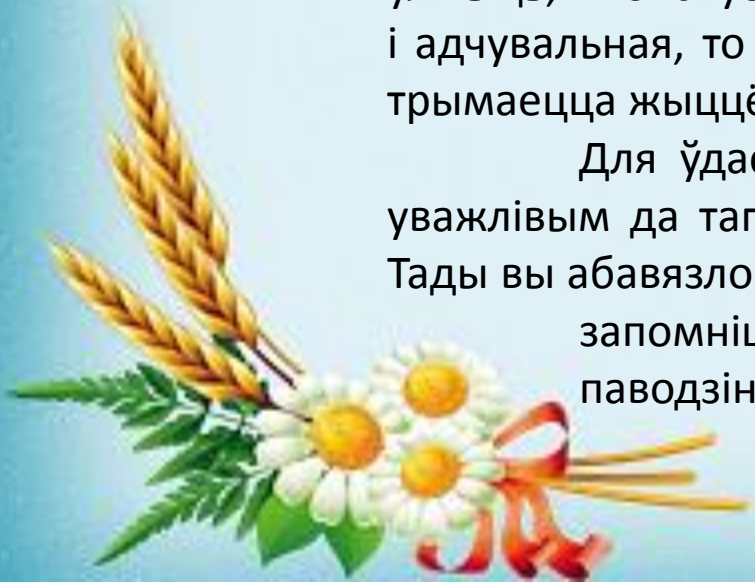

ПАМЯЦЬ — гэта тая жыццёвая аснова, на якой трымаецца кожны з нас. Яна як падмурак для дома, як глеба для каранёў, як сонца для лісткоў, як нектар для пчол, як вада для рыбы. Адымі ў чалавека памяць, і ён зробіцца проста жывой істотай.

Памяць — дар прыроды. Ёю надзелены нават жывёлы і птушкі. Расказваюць, адзін мінчанін завёз сваіх паштовых галубоў у Маскву. Праз тры месяцы яны вярнуліся сваім ходам да гаспадара. Нейкім унутраным, эмацыянальным, закадзіраваным пачуццём памяці знайшлі дарогу дамоў. Прыручанае і выпушчанае на волю лісянё наведвалася з лесу ў двор, дзе яго кармілі, выхоўвалі і не крыўдзілі. Чалавечая памяць асаблівая. Яна дадзена кожнаму разам з нараджэннем. Па тым, якая памяць у чалавека, можна меркаваць пра яго разумовыя здольнасці, інтэлект, адукаванасць, выхаванасць. А калі ўлічыць, што існуе памяць і зрокавая, і слыхавая, і моўная, і рухальная, і адчувальная, то становіцца яшчэ больш зразумелым, што на памяці трымаецца жыццё чалавека.

Для ўдасканалення памяці патрэбна прывучыць сябе быць уважлівым да таго, што адбываецца наўкол, хто жыве побач з вамі. Тады вы абавязлова ўпусціце ў душу ўспаміны бацькоў, бабулі, дзядулі, запомніце іх дні нараджэння. Трэба, каб у вашы сведомасць і паводзіны ўвайшло жаданне ведаць пра далёкае мінулае вашага роду, нашай Айчыны.

П

ПАРЛАМЕНТ Кажуць, пра англійскі Парламент напісана

багата кніжак. Студэнты многіх краін вывучаюць яго гісторыю і дзейнасць. Кніжак тых я не чытаў, па іх не экзаменаваўся, але веру, што англійскі Парламент варты ўвагі. Ён жа адзін са старэйшых у свеце. Утвораны ў трынаццатым стагоддзі. Беларускаму Парламенту пайшоў усяго другі дзесятак гадоў. Ён дзейнічае з 1997 года. Дагэтуль былі Вярхоўны Савет БССР і Вярхоўны Савет Рэспублікі Беларусь. Безумоўна, калі зазірнуць у старажытную Беларусь, то мы зразумеем, што заканадаўчая ўлада існавала заўжды. Значыць, сённяшнія парламентарыі працуюць не зусім з чыстай паперы, не з нуля. Толькі было б жаданне пераняць лепшы вопыт даўнейшых законнікаў. Парламент — гэта вышэйшы прадстаўнічы і заканадаўчы орган нашай краіны. Яго яшчэ называюць — Нацыянальны сход. Гэты важны дзяржаўны орган складаецца з дзвюх палат: Палаты прадстаўнікоў і Савета Рэспублікі. Давайце крышачку пазнаёмімся з імі. У Палаце прадстаўнікоў працуюць сто дзесяць дэпутатаў. Іх выбіраюць вашы бацькі на ўсеагульных выбарах. Паўнамоцтвы дэпутатаў доўжацца чатыры гады. З прыходам у Палату прадстаўнікоў яны, як правіла, пакідаюць свае папярэднія пасады і займаюцца толькі заканадаўствам.

П

ПАТРЫЯТЫЗМ На працягу стагоддзяў беларусы даказвалі, што яны шчырыя патрыёты сваёй Айчыны, любяць яе, верныя ёй. Найбольш яскрава гэта пачуццё праяўляецца ў часы жорсткіх выпрабаванняў. Так, у вайну з фашыстамі кожны трэці беларус паклаў на алтар перамогі сваё жыццё. Пачуццё высокага патрыятызму падымала іх у смяротныя атакі, вяло ў няроўны бой. Жаданне патрыётаў было адно — каб жывой і вольнай засталася Айчына.

Патрыятызм трэба праяўляць і ў мірныя будні. У кожнага ён свой, часам непрыкметны, але вельмі патрэбны. І калі гэта пачуццё ахоплівае ўвесь народ, то краіна становіцца непераможнай, магутнай, сапраўды вольнай і незалежнай. Да такой Беларусі нам усім разам і кожнаму паасобку трэба яшчэ дайсці. Хай жа гэты шлях азараюць нам бессмяротныя вобразы герояў-патрыётаў нашай роднай Бацькаўшчыны.

ПЕНСІЯ. У адпаведнасці з адпрацаванымі гадамі, а інакш — працоўным стажам, дзяржава выплачвае штомесячнае забеспячэнне — пенсію. Пенсію ў Беларусі даюць у адпаведнасці закону “Аб пенсійным забеспячэнні”. Толькі для гэтага трэба сумленна папрацаваць на карысць Айчыны. Вось за гэтыя заслугі, згодна Канстытуцыі, грамадзянам нашай рэспублікі гарантуецца права на грашовую дапамогу. Пенсію атрымліваюць не толькі ветэраны працы, але і людзі, якія раней пенсійнага ўзросту страцілі здароўе, сталі інвалідамі, а таксама тыя сем’і, якія заўчасна згубілі свайго карміцеля. Ёсць, безумоўна, іншыя выпадкі, калі людзі атрымліваюць пенсію датэрмінова. Гэта працаўнікі шкодных вытворчасцей, ваеннаслужачыя, шматдзетныя маці, іншыя катэгорыі грамадзян. Усе пенсіянеры маюць права атрымліваць пенсію і, па іх жаданні, прадаўжаць працу. Іх мудрасць, жыццёвы вопыт, добрасумленнасць і высокі прафесіяналізм — жывыя ўрокі для маладых. На вялікі жаль, ёсць у нас і дзеці-пенсіянеры. Сярод іх — пацярпелыя ад розных калецтваў, зложнікі Чарнобыля, хранічна хворыя. Апроч дзяржаўнай падтрымкі, такія дзеці патрабуюць нашага ўсеагульнага чалавечага клопату.

П

ПРАКУРАТУРА Ведайце, пракуратура — гэта вельмі важны

дзяржаўны орган. У Канстытуцыі ёсць асобная глава з чатырох артыкулаў, у якіх вызначаны задачы і роля пракуратуры. Парламент прыняў спецыяльны закон “Аб пракуратуры Рэспублікі Беларусь”. Службовыя абавязкі ў пракурораў сапраўды дзяржаўныя. Ім даручана весці нагляд за правільным выкананнем законаў, дэкрэтаў, указаў. Яны абавязаны абараняць правы і законныя інтарэсы ўсіх нас. Маюць права праверыць, як выконваецца заканадаўства і ў міністэрствах, і на прадпрыемствах, і ў іншых арганізацыях, установах. Могуць даць санкцыю, дазвол на арышт любога грамадзяніна, які парушае закон. Пракуратура наглядае за выкананнем законаў пры расследаванні злачынстваў. Можа пераправерыць правільнасць рашэння, якое прыняў суд. Пракуроры выступаюць як дзяржаўныя абвінаваўцы ў судовым працэсе. Яны нават абавязаны сачыць за выкананнем заканадаўства ў адносінах да арыштаваных і асуджаных. Пракуратуры даручана аб’ядноўваць дзейнасць усіх праваахоўных органаў у барацьбе са злачыннасцю і карупцыяй. Вось якія абсягі працы ў гэтых дзяржаўных служачых. Генеральная пракуратура Рэспублікі Беларусь з’яўляецца цэнтральным органам усёй сістэмы органаў пракуратуры. Яе ўзначальвае Генеральны пракурор.

ПРАЦА — галоўны абавязак чалавека. Яна яго і корміць, і адзявае, і вучыць. Яна — умова чалавечага існавання. Можна сказаць, што чалавек і народжаны менавіта для працы. Вось чаму трэба мець не толькі права на працу, а найперш выхаваць у сабе абавязак працаваць. Гэта і ёсць той найвышэйшы клопат на зямлі, які робіць любога яе насельніка карысным грамадзянінам для сваёй краіны, патрэбным сынам ці дачкой для бацькоў і Бацькаўшчыны.

Любы від працы складаецца як бы з чатырох частак. З самой працы, фізічнай ці разумовай. З прадмета працы: на што канкрэтна, на які выраб скіраваны сілы, намаганні, уменне. Са сродкаў, якімі выконваецца праца на тым ці іншым аб'екце. І, урэшце, з выніку працы, што атрымана дзякуючы намаганням рук, галавы, вопыту і здольнасцям чалавека.

Сёння Беларусь можа ганарыцца сваім працавітым народам. Адноўлены гарады, вёскі, прадпрыемствы, якія былі па-зверску разбураны і разграблены ў гады вайны германскімі захопнікамі. На карце нашай краіны з'явіліся новыя гарады. Нашу Айчыну ведаюць у свеце па яе трактарах "Беларус", аўтамашынах МАЗ, БелАЗ, тэлевізарах "Гарызонт", гадзінніках "Прамень", камп'ютарах, халадзільніках, прыборах, аўтаматычных лініях.

Цяжка нават пералічыць усё, чым цяпер багатыя беларусы, адвечныя "паны касы і сахі", як некалі вобразна прыкмеціў Янка Купала.

ПРЭЗІДЭНТ. Слова прэзідэнт паходзіць з лацінскай мовы.

Гэта адна з самых старажытных моў свету. Рымляне пісалі на ёй ужо ў сёмым стагоддзі да нашай эры. Карысталіся лацінкай і вядомыя беларускія асветнікі Мікола Гусоўскі, Сымон Будны, Сімяон Полацкі, Ян Чачот, Паўлюк Баграм, Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч...

Лаціняне ўкладвалі ў слова прэзідэнт такі сэнс: гэта чалавек, які сядзіць наперадзе; які старшынствуе. Такого лідэра, свайго Прэзідэнта, беларускі народ выбраў 10 ліпеня 1994 года. Ім стаў Аляксандр Рыгоравіч Лукашэнка. Ён вырас і працаваў на Шклоўскай зямлі. Адсюль выйшаў на шырокую дарогу вялікай палітыкі. Што ж гэта за пасада — Прэзідэнт?

Згодна нашай Канстытуцыі, Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь з'яўляецца кіраўніком дзяржавы, Галоўнакамандуючым Узброеных сіл краіны, узначальвае Савет бяспекі.

Прэзідэнтам можа быць выбраны грамадзянін Беларусі, якому споўнілася 35 гадоў. Ён павінен пастаянна пражываць у нашай краіне, а непасрэдна перад выбарамі — не меней дзесяці гадоў. Першаму Прэзідэнту Беларусі Аляксандру Рыгоравічу Лукашэнку, калі яго выбралі ўсенародным галасаваннем, споўнілася амаль сорок гадоў. Ён быў дэпутатам Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь і ўзначальваў саўгас на Шклоўшчыне.

П

РАДАВОД Я, Ты, Ён, Яна — людзі на планеце Зямля. Што мы робім? Жывём! Дыхаем і плачам. Спрачаемся і радуемся. Кахаем і ненавідзім. Ваюем і сябруем. Ці правільна, што дзелім людзей на процілеглыя лагеры? Давайце задумаемся: які радавод кожнага з нас, хто той пра-пра-продак, ад якога пайшлі пакаленні вашага радаводу? Кожнае чалавечае жыццё — кніга. Атрымліваецца, што кожны чалавек — гэта цэлая планета. Не верыце? А давайце разам намалюем гэту чалавечую планету. У цэнтры паставім — Я. Гэта толькі ў алфавіце Я — апошняя літара. А ў жыцці кожнае Я — галоўная фігура, стрыжань, вакол якога адбываюцца ўсе падзеі. Вакол Я правядзём паўкруг, вясёлку, карону, адным словам, як хто ўяўляе той арэол над сабой. Далей правядзём яшчэ адну дужку. Атрымаем арбіту з дзвюх раўнацэнных палавін: бацька і маці. Яны далі нам жыццё. Над нашымі бацькамі — свая арбіта: нашы бабкі і дзядулі. Іх у кожнага з нас — чатыры. І калі далей такім чынам будаваць арбіты, то блізкія, роднасныя сувязі з кожным новым вітком удвойваюцца. У трэцім калене ў кожнага з нас ужо восем прабабак і прадзедаў Дзеці — спадарожнікі планеты Сям'я. На ёй яны напаўняюцца мудрасцю, сілай, жыццёвым зарадам. І, адчуўшы моц у крылах, з дапамогай бацькоў узлятаюць на сваю арбіту. Ствараюць сваю жыццёвую планету. Так было. Так ёсць. Так будзе. Вось і складваецца простая і мудрая формула чалавечай сям'і: Я плюс Я — сям'я. Сям'я плюс сям'я — род. Род плюс род — народ. Народ плюс народ — людзі Зямлі.

Р

РАЁНЫ. Рэспубліка Беларусь падзелена на сто васемнаццаць раёнаў. Кожны з іх адметны сваёй гісторыяй, помнікамі, сваімі знакамітымі людзьмі. Жыхары Стаўбцоўскага раёна ганарацца сваім земляком, народным паэтам Якубам Коласам. З вёскі Камароўка, што пад Брэстам, узняўся да высокіх зорак лётчык-касманаўт Пётр Клімук. Веткаўскі раён на Гомельшчыне — радзіма вядомага на ўвесь свет палітыка і дыпламата, двойчы Героя Сацыялістычнай Працы Андрэя Грамыкі. А Слуцчына падаравала нам Васіля Вітку, аднаго з класікаў дзіцячай літаратуры, першага рэдактара часопіса “Вясёлка”. У Оршы вы ўбачыце знакамітыя “Кацюшы”, якіх вельмі палохаліся фашысты ў час вайны. Ва Ушацкім раёне вам пакажуць вёску, у якой нарадзіўся народны пісьменнік Беларусі, мужны франтавік Васіль Быкаў. Вёска Шыркі Сенненскага раёна — радзіма вядомага дзяржаўнага дзеяча, Героя Савецкага Саюза і Героя Сацыялістычнай працы Пятра Машэрава. У Докшыцкім і Лепельскім раёнах трапіце ў Бярэзінскі дзяржаўны запаведнік. Убачыце там пасяленні рачных баброў. Калі пашанцуе, спаткаеце лася, казулю, аленя, зубра, лісу, янота, барсука, куніцу, чорнага бусла. Жывуць у тых лясах дзікі, бурыя мядзведзі, але з імі лепш не сустракацца. Станьце, сябры, краязнаўцамі ў сваім раёне. Хай вам захочацца здзейсніць падарожжа па ім.

Пабывайце ў гістарычных мясцінах, пазнаёмцеся з цікавымі людзьмі. І вы нанова адкрыеце сваю малую радзіму.

Р

РЭАБІЛІТАЦЫЯ — прыемная і жаданая з’ява. Уяўляецца, чалавек захварэў, стаў інвалідам. Але медыкі і ён сам не пагадзіліся з такім прысудам. І з дапамогай аперацыі, лячэння ў бальніцы, аздараўлення ў санаторыі, прымянення спецыяльнай фізкультуры чалавек вяртаецца да актыўнага жыцця, пачынае працаваць. Адбылася медыцынская рэабілітацыя чалавека. А бываюць рэабілітацыі сумлення, рэпутацыі, чысціні душэўнай, добрага імя. У перыяд з 1917 года па 1953 год шэсцьсот тысяч грамадзян Беларусі сталі ахвярамі палітычных рэпрэсій, былі беспадстаўна абвінавачаны за так званыя контррэвалюцыйныя злачынствы. Нашаму шоўкаўскаму дзеду Трацэўскаму, якому было ўжо за семдзесят гадоў, прыклеілі ярлык, што ён “шпіён буржуазнай Польшчы, хацеў звергнуць савецкую ўладу”. За гэта і расстралялі. Вось так бязвінных каралі. Многіх на доўгі тэрмін садзілі ў турмы, шмат людзей высылалі ў папраўча-працоўныя лагеры (ГУЛАГі), рабілі спецперасяленцамі, вывозілі ў Сібір. Цяпер ідзе рэабілітацыя пакараных людзей, адмяняюцца ранейшыя прысуды, скасоўваюцца абвінаваўчыя прыгаворы. На вялікі жаль, гэтыя гуманныя рашэнні для многіх асуджаных з’явіліся пасля іх смерці. А дзеці рэабілітаваных “ворагаў народа” яшчэ доўга будуць насіць у сабе незагойныя душэўныя раны.

Хай жа ніколі-ніколі не паўтोरэцца такое масавае
беззаконне!

Р

РЭЛІГІЯ. Светапогляд чалавека, заснаваны на веры ў Бога, —

і ёсць рэлігія. Кажуць, вера гіне апошняй. Калі яе не стае, то губляецца ўсялякі інтарэс і сэнс жыцця. Чалавек мусіць верыць у заўтрашні дзень, у дабро, у перамогу, у свае сілы, веды, здольнасці. Адымі веру — і няма жывой асобы. Незвычайным феноменам з'яўляецца рэлігійная вера. Яна мае вельмі старажытныя карані. Яны чапляюцца ажно за той час, калі нашы далёкія продкі жылі ў пячорах, пад адкрытым небам, гуртамі, абшчынамі, вялікімі сем'ямі. Відаць, тады і нарадзіліся ў іх, бяссільных перад дзікай прыродай, першыя малітвы. Яны бачылі неба, зоркі, сонца, хмары, маланкі. Верылі ў іх цудадзейнасць і прасілі-малілі падмогі. У наш побыт трывала ўвайшлі камп'ютары, інтэрнэт, сотаваыя тэлефоны, тэлевізары. А вера ў Бога не гасне. Яна, здаецца, набывае новую, маладую сілу. Духоўная вера жыве сярод людзей вечно. У незалежнай і суверэннай Беларусі, працуюць больш за тысячу цэркваў, ёсць духоўная акадэмія і семінарыя, нядзельныя школкі для дзяцей. У нашай рэспубліцы адкрыта дзесяць епархій. Створаны ўмовы для любых рэлігійных канфесій — праваслаўнай, каталіцкай, іўдзейскай, ісламскай... Закон Рэспублікі Беларусь “Аб свабодзе веравызнанняў і рэлігійных арганізацыях” пацвярджае волю любога чалавека ў выбары сваёй веры.

Р

Р

РЭФЕРЭНДУМ — гэта ўсенароднае галасаванне выбаршчыкаў. Да іх увагі, на іх вырашэнне выносяцца якія-небудзь важныя пытанні — закон, законапраект, Канстытуцыя, папраўка да Канстытуцыі, нейкія дзяржаўныя праблемы. І народ павінен сказаць сваё слова. Першы рэферэндум у Рэспубліцы Беларусь прайшоў 14 мая 1995 года. Выбаршчыкі прагаласавалі за новую сімволіку нашай дзяржавы, змяненне статуса рускай мовы, эканамічнае супрацоўніцтва з Расіяй, унясенне змен у Канстытуцыю. Рашэнні рэферэндуму падпісвае Прэзідэнт, і яны набываюць сілу закона, абавязковага для ўсіх грамадзян Беларусі.

СВЯДОМАСЦЬ чалавека залежыць ад яго розуму і душы. А паколькі розум трэба пастаянна развіваць, а душу нястомна вихоўваць, то і ўзровень свядомасці залежыць ад таго, як чалавек жыве. Без ведаў, без разумення самога сябе, без усведамлення, для чаго ты прыйшоў у свет людзей, нельга стаць свядомай асобай грамадства. Вось і атрымліваецца, што свядомасць чалавека і ёсць той галоўны паказчык, які ацэньвае яго і погляды, і характар, і перакананні, і здольнасці. Што можа ўплываць на свядомасць чалавека? Ды ўсё, што ўздзейнічае на яго мозг, душу і волю. Гэта — гісторыя і палітыка, мова і культура, прырода і дзяржаўны лад, мараль і рэлігія, навука і літаратура. Яны робяць яго актыўным грамадзянінам, са сваімі думкамі, мысленнем, пазіцыяй. Можна сказаць пра чалавека: “Ён усё сваё свядомае жыццё служыў роднай Айчыне, быў свядомым”. Значыць, быў патрыётам сваёй зямлі, змагаўся за тое, каб яна квітнела, стала роўнай сярод роўных і вольнай сярод вольных. Свядомыя людзі, перакананыя ў сваіх ідэях, становяцца асобамі, якіх помніць народ.

С

СВЯТЫ. Жыццё, як мне здаецца, задумана самім Богам як

свята для чалавека. Свята — у працы, адпачынку, вандроўках, у пазнанні сябе і ўсяго свету. Возьмем май месяц. Сонца зямлю грэе. Цёплы ветрык вее. Сады цвітуць, дожджыкі ідуць. Чаромха цвіце. У поле сейбіты выходзяць. Песню салаўі заводзяць. Вясна рыхтуецца перадаць свае правы чырвонаму лецейку. Вось гэтым святочны май! А яшчэ ў маі ёсць і каляндарныя, і рэлігійныя святы. 1 мая — Дзень працы, 5 мая — Дзень друку, 9 мая — Свята Перамогі. Царква адзначае дні святых Трыфана, Кандрата, Юрыя, Сямёна, Сцяпана, Віталія, Якава, Ерамея, Маўра, Пелагеі, Арыны, Івана, Міколы, Сымона, Макея, Епіфана, Лукер'і, Сідара, Пахома, Фёдара, Еўфрасінні, Фядота. Гэтак можна распісаць усе месяцы года. У кожным з іх — свае святы. Сярод вялікіх, значных рэспубліканскіх святаў — Новы год, Міжнародны жаночы дзень, Дзень незалежнасці. Сярод рэлігійных святаў — Каляды, Вялікдзень, Радуніца, Благавешчанне, Сёмуха, Масленіца, Купалле. Шмат прафесійных святаў: дні настаўніка, медыка, шахцёра, энергетыка, геолога і г. д. Першага чэрвеня — Міжнародны дзень абароны дзяцей. У першую нядзелю верасня — Дзень беларускага пісьменства. Пасля ўборкі ўраджаю — свята “Дажынкі”.

Як бачыце, ёсць святы даўнейшыя, а ёсць і маладыя, сучасныя. Кожнае з іх ушаноўвае ці то нейкую значную дату, падзею, прафесію, ці то асобнага чалавека.

С

СВЯТЫЯ — гэта асобы, якіх царква кананізавала, праславіла

за іх веру і подзвігі ў імя Хрыста, за іх праведнае жыццё. Ім уносяць малітвы, іх імяніны адзначаюцца ў храмах. Раней быў такі звычай: у дзень якога святога хрысцілі народжанае дзіця, яго імя і давалі немаўляці. У Сабор беларускіх святых унесена нямала слаўных імён. Спадзяюся, вы чулі ці чыталі пра такіх нашых духоўных апосталаў, як прападобная Еўфрасіння Полацкая, свяціцель Кірыла Тураўскі, праведная Сафія, княгіня слуцкая. Але многіх святых вам трэба яшчэ адкрыць для сябе ды моцна задумацца, за якія подзвігі іх уславіла царква. Напрыклад, праведная дзева Юліянія, князёўна альшанская, пражыла ўсяго шаснаццаць гадоў. Яна правяла зямныя гады ў глыбокай набожнасці, заўсёды шанавала свой радавод, была міласэрнай, паслухмянай, праяўляла любоў да кніжнай навукі. На жаль, пражыла вельмі мала. Пахавана каля Кіева-Пячэрскага манастыра. Праз шмат гадоў яе цела знайшлі нятленным, як жывая, спячая ляжала яна ў труне. Гэта і стала падставай далучыць Юліянію да святых. У ліку беларускіх святых ёсць нават дзіця Гаўрыіл Беластоцкі з вёскі Звяркі Слуцкага княства. Яго маці Анастасія і бацька Пётр былі шчырымі вернікамі, і Гаўрыіла выхоўвалі ў строгіх правілах Закону Божага. Хлопчык быў схільны да малітвы і самоты. У свае шэсць гадкоў жорстка забіты. Праз трыццаць гадоў яго цела знайшлі нятленным і далучылі пакутніка Гаўрыіла да святых. Жыццё і духоўныя подзвігі святых — урокі ўсім нам, хто жыве пасля іх.

С

СПАДЧЫНА — гэта ўсё тое, што перадаецца ад

папярэдняга чалавека да наступнага, ад бацькоў да дзяцей. Давайце прыкінем, што можна перадаваць у спадчыну? Ды ўсё: маёмасць і ашчадную кніжку, гаспадарку і адзенне, бібліятэку і дакументы, упрыгажэнні і посуд. Ведаю людзей, якія беражліва захоўваюць, аберагаюць прабабуліну вышыванку, радаводны герб, узоры грошай, якімі прадзед разлічваўся за зямлю. У кожнай сям'і — свая спадчына. Я даражу бацькавымі сшыткамі, у якіх ён запісваў сваю штодзённую працу ў калгасе, маміным медалём, які яна атрымала за нас, шасцёра дзяцей, мамінымі прымаўкамі, павучаннямі, яе мудрасцю і святасцю. Як бачыце, ёсць спадчына матэрыяльная, культурная, духоўная, біялагічная. Можна ў спадчыну перадаць прафесію, характар, добрае, чыстае імя.

С

СТАТЫСТЫКА, як мне ўяўляецца, гэта самая старажытная

навука пра лічбы. Нашы далёкія прашчурны, калі яшчэ не ведалі пісьма і табліцы памнажэння, вялі нейкі свой улік і людзей, якія жылі ў пячорах, зямлянках, і колькасць з’едзеных дзікоў, і сваю прыручаную жывёлу, і запасы ежы. Пазней падобны ўлік, аналіз усялякай лічбавай інфармацыі стаў заканамерным, патрэбным і вельмі неабходным. Толькі ў дваццатым стагоддзі ў Беларусі праведзена сем перапісаў насельніцтва: у 1926, 1939, 1959, 1970, 1979, 1989, 1999 гадах. Па выніках гэтых перапісаў, адкрыецца вельмі цікавыя лічбавыя калейдаскопы. Вы даведаецеся, як змянялася колькасць насельніцтва нашай рэспублікі, колькі сярод нас жанчын, мужчын, дзяцей, пенсіянераў, колькі гарадскіх і сельскіх жыхароў, якой нацыянальнасці людзі жывуць у нашай рэспубліцы. Гэтыя і шмат якія іншыя звесткі вельмі патрэбны для вывучэння заканамернасцей жыцця, колькасных змен у развіцці народа, яго эканомікі, культуры, навукі. Цяпер у нашай Беларусі ўтворана і плённа працуе Нацыянальны статыстычны камітэт Рэспублікі Беларусь. Прыняты закон “Аб дзяржаўнай статыстыцы”. На службе статыстаў — сучасная камп’ютарная тэхніка. Выходзяць штогоднікі “Рэспубліка Беларусь у лічбах”. Яны дужа карысныя для ўсіх, хто кіруе дзяржавай, вывучае яе гісторыю, развіццё, вучыцца быць статыстам, хто ўвогуле хоча больш ведаць пра краіну, у якой жыве.

С

СТАЛІЦА. Мінск — сталіца нашай Беларусі, горад-герой. Цяперашні Мінск з

вышыні нябёсаў уяўляецца мне вялізным бусліным гняздом. А ў ім безліч “буслянят” — вежавых кранаў. Яны ўсюды: і ў цэнтры горада, і ў старажытных кварталах, і ў мікрараёнах Серабранка, Малінаўка, Зялёны Луг, Курасоўшчына, Чыжоўка, Кунцаўшчына, Вясяннка, Сухарава... Мінск будзеца, прыгажэе, маладзее і становіцца адным з самых прывабных гарадоў у Еўропе, а то і ва ўсім свеце. У нас нават ёсць гасцініца “Еўропа”. Яна нядаўна адкрыта на тым месцы, дзе сто гадоў назад стаяў атэль з такой назвай. Але сённяшні дом для гасцей больш шыкоўны, прывабны, утульны. А праз увесь горад блакітнай стужкай спакойна бруіцца старажытная рака Свіслач. Вось які вясёлкавы вянок на карце Беларусі — наша сталіца Мінск! Пра адзін мінскі дзівосны газон трэба сказаць асобна. Кожны год у адзін і той жа дзень на ім распускаюцца, быццам хто падпальвае іх, тысячы чырвоных цюльпанаў. Заўважце, у адзін і той жа дзень — 9 Мая, у Дзень Перамогі. Той газон з цюльпанаў акружае помнік-абеліск. На самым яго версе зіхаціць ордэн Перамогі. А ўнізе гарыць Вечны агонь і палымнеюць чырвоныя цюльпаны — як трапяткія сэрцы загінуўшых герояў. Плошча Перамогі, помнік Перамогі — сэрца Мінска, усёй Беларусі. Мінск — галоўны горад нашай краіны. Даўнейшы горад услаўлялі сваёй працай ганчары, кавалі, шаўцы, цесляры, сталяры, збройнікі, рыбакі, паляўнічыя, бортнікі. Цяпер мінчане выпускаюць вядомыя на ўвесь свет трактары “Беларус”, аўтамашыны МАЗ, камп’ютары навейшых марак, гадзіннікі “Прамень”, халадзільнікі, складаныя станкі, каляровыя тэлевізары “Гарызонт”, матацыклы, веласіпеды... У Мінску столькі трамвайных, тралейбусных, аўтобусных маршрутаў, што калі іх выцягнуць у адну лінію, то яна працягнулася б аж да Масквы! А гонарам сталіцы і ўсіх яе жыхароў стала метро. На ім з канца ў канец амаль што двухмільённага горада можна праехаць за лічаныя хвіліны. У Мінску ёсць што паглядзець, ёсць дзе пабываць. Дзверы шыкоўнай Нацыянальнай бібліятэкі заўсёды гасцінна адчынены. Яна ўражвае сваёй архітэктурай і тым духоўным багаццем, якое ёсць у ёй. У сталіцы працуюць славутыя тэатры, цырк, музеі, галерэі, паркі, Батанічны сад. Па вялікіх святах у неба над сталіцай узлятае вясёлкавы салют. Яго зыркя, імклівыя агні бачны, здаецца, з усіх куткоў Беларусі.

С

Суд. Самыя першыя суды ўчыніў сам Бог. Аднаго свайго анёла, які вельмі заганарыўся, што ён самы добры і самы разумны, Бог прагнаў з неба, паслаў у пекла. З таго часу людзі напрыдумлялі багата судоў для неслухаў і парушальнікаў законаў, нормаў жыцця. У Вялікім княстве Літоўскім, напрыклад, дзейнічаў копны суд. На ім разбіраліся розныя спрэчкі, сваркі паміж людзьмі, дробныя крадзяжы, прычыненне шкоды, чарадзействы. Суддзямі маглі быць усе гаспадары пэўнай мясцовасці. Калі здараліся забойства, падпал, напад, то збіраўся гвалтоўны суд. Пакрыўджаны крычаў, падымаў гвалт, і ўсе дарослыя павінны былі бегчы да месца здарэння. Там і адбываўся суд грамады. У тыя далёкія часы ў Беларусі дзейнічалі каптуровы суд, вотчынны суд, падкаморскі суд, суд духоўны, земскі суд, суд камісарскі, суд лаўнікаў, трыбунал Вялікага княства Літоўскага. Пра судовую сістэму ў цяперашняй Беларусі ведаўце, што яна з'яўляецца адной з трох адгалінаванняў дзяржаўнай улады, нараўне з заканадаўчай і выканаўчай. Адлік гісторыі яе галоўнага штаба — Вярхоўнага Суда — пачынаецца з тых часоў, калі наша рэспубліка называлася БССР і ўваходзіла ў склад Савецкага Саюза. Так што вышэйшы орган судовай улады, усе абласныя, гарадскія і раённыя суды ў 2008 годзе адзначылі сваё васьмідзесяціпяцігоддзе.

Цяпер у судах працуюць многія выпускнікі беларускіх універсітэтаў, інстытутаў. Яны прафесіяналы сваёй справы. Служаць дзяржаве, праву і чалавеку.

С

СЯМ'Я расшыфроўваецца як сем Я. Гэта азначае, што ў ёй сем асоб, сем роднасных душ: тата, мама і пяцёра дзяцей — шматдзетная сям'я. Бацькі гадавалі сабе замену працаваць на палетку, сенажаці, у гаспадарцы. Жадалі, каб у іх былі спадчыннікі, прадаўжальнікі роду, сямейных традыцый. У цяперашнім жыцці таксама ёсць шматдзетныя сем'і, але іх значна меней. Некаторыя бацькі лічаць вялікім клопатам мець вялікую сям'ю, не хочуць ацяжарваць сябе зямнымі турботамі. А дзяржава, наадварот, заахвочвае такія сем'і. Падсабляе ім будаваць жыллё, выдзяляе грашовыя дапамогі, надае пэўныя льготы для вучобы, творчага развіцця іх дзяцей. У Беларускай дзіцячым фондзе ўжо амаль дваццаць гадоў існуе прэстыжная прэмія імя Зінаіды Міхайлаўны Тусналобавай-Марчанка. Гэта мужная палачанка, Герой Савецкага Саюза вярнулася з вайны без рук і без ног. Але не скарылася перад бядой. Разам са сваім каханым Іосіфам Марчанкам яны стварылі моцную сям'ю. У іх нарадзіліся спагадлівыя дзеці — сын Валодзя і дачка Ніна. У гонар гэтай маці-гераніні мы прысуджаем прэмію сучасным сем'ям, якія паказваюць узор любові, чысціні і вернасці, прыстойна рыхтуюць дзяцей да жыцця ў грамадстве.

ТАПАНІМІКА — гэта і навука, і краязнаўства, і апантаны

аматарскі пошук разгадкі географічных назваў. Зірніце ўважліва на карту роднай Беларусі. І што ні назва горада, пасёлка, вёскі, ракі, возера, то новая, часцей за ўсё неразгаданая таямніца даўніны. Яе разгадваюць і вучоныя, і мясцовыя мудрацы, і ўсе, каму хочацца паболей ведаць пра сваю радзіму. Мо хто і з вас, сябры, як вырасце ды вывучыцца, стане ўсур'ёз займацца тапанімікай. А пакуль што, каб заахвоціць вашу цікаўнасць, перакажу адну легенду. Кажуць, на тым месцы, дзе цяпер стаіць прыгожы абласны цэнтр Магілёў, шумела векавая пушча. А ў пушчы той жыў вялікі разбойнік Машэка. Жах наводзіў ён на ўвесь край, а сам у начной цішы горка плакаў па любай Прадаславе. Яго нявесту князь сілком забраў у свой замак. Аднойчы Машэка сустрэў на дарозе дарагі вазок. У ім ехалі князь і яго Прадаслава. Машэка ў гневе забіў князя, а каханку прынёс у сваё логава. Але гэта была ўжо не тая Прадаслава, якую ён бязмежна кахаў. Калі знясілены Машэка прылёг адпачыць, яна забіла яго. Іх пахавалі разам: і забітага Машэку, і жывую Прадаславу. Насыпалі над імі курган і назвалі Магілаю льва. Людзі з цягам часу пабудавалі на тым месцы горад і назвалі яго Магілёвам. Прыгожая разгадка назвы! Ёсць свае тапанімічныя версіі ў гарадоў Івянец, Мазыр, Нясвіж, Барысаў, ракі Бярэзіны, вёскі Клепачы.

Т

УРАД “Не народ для ўрада, а ўрад для народа” — прарочыя словы

народнага героя Кастуся Каліноўскага сталі дэвізам, эпіграфам для газеты “Рэспубліка”. Заснавальнікам гэтага выдання якраз і з’яўляецца цяперашні Урад нашай краіны. З 1996 года ён называецца Савет Міністраў Рэспублікі Беларусь. Дагэтуль беларускі ўрад меў такія назвы: Часовы рабоча-сялянскі ўрад Беларусі, Савет народных камісараў Беларускай ССР, Савет Міністраў БССР. З кіраўнікоў урада ў гісторыю ўвайшлі сьлыннымя асобы нашай дзяржавы Зміцер Жылуновіч (пісьменніцкі псеўданім Цішка Гартны), Аляксандр Чарвякоў, Мікалай Галадзед, Панцеляймон Панамарэнка, Кірыл Мазураў, Ціхан Кісялёў, Аляксандр Аксёнаў... Прыйдзе пара і кожны з вас ці то ў школе, ці то ва ўніверсітэце больш падрабязна вывучыць жыццёвы шлях гэтых і іншых дзяржаўных дзеячаў. Яны імкнуліся, каб зямля пад белымі крыламі, наша Беларусь была квітнеючым краем, вядомым ва ўсім свеце. Ва ўсе часы, як бы ўрад ні называўся, ён — вышэйшы выканаўчы орган дзяржаўнай улады ў краіне. Сучасны Савет Міністраў узначальвае Прэм’ер-міністр. У яго ёсць намеснікі, начальнікі ўпраўленняў, аддзелаў. Членамі ўрада з’яўляюцца міністры. Якія галоўныя задачы Савета Міністраў? Урад праводзіць у жыццё, практычна вырашае ўсе праблемы эканомікі, фінансаў, культуры, адукацыі, аховы здароўя, экалогіі, сацыяльнага забеспячэння, аплаты працы. Урад распрацоўвае рэспубліканскі бюджэт і справаздачу аб яго выкананні. Прымае меры па абароне інтарэсаў дзяржавы і ўсіх яе грамадзян, нацыянальнай бяспекі і абароназдольнасці, ахове грамадскага парадку, барацьбе са злачыннасцю.

У

УЗНАГАРОДЫ. Ордэны і медалі, як знакі асаблівых заслуг

чалавека, існуюць з даўніх часоў. Атрымаць іх і насіць лічылася вялікім гонарам. Сучасная Беларусь мае свае ўзнагароды. Яны ўстаноўлены згодна закона “Аб дзяржаўных узнагародах Рэспублікі Беларусь”, прынятага 18 мая 2004 года. Бачыце, закон малады — і ордэны, медалі новенькія. Яны чакаюць вас. Якія ж дзяржаўныя ўзнагароды мае наша еўрапейская краіна? Знак найвышэйшага прызнання заслуг, пэўнага подзвігу, працоўнага ці баявога, — гэта Залаты медаль Героя Беларусі. Ён уяўляе сабой пяціканцовую зорку з промямі, упісаную ў круг. На адваротным баку медаля выбіты нумар. Медаль злучаецца з калодкай прамавугольнай формы, абцягнутай чырвонай стужкай з зялёнай пасмай на правым баку. Героем Беларусі пад нумарам адзін стаў лётчык Уладзімір Карват. Усяго некалькі чалавек маюць гэту высокую ўзнагароду нашай Айчыны. Высокія ўзнагароды Беларусь надае рупліўцам у працы, творчасці, грамадскай дзейнасці. Адзін пералік іх выклікае пэўнае захапленне: ордэн Айчыны, ордэн Воінскай Славы, ордэн “За службу Радзіме”, ордэн “За асабістую мужнасць”, ордэн Дружбы народаў, ордэн Гонару, ордэн Францыска Скарыны, ордэн Маці. Зацверджаны таксама сем медалёў. Сярод іх — медалі “За адвагу”, “За працоўныя заслугі”. Асобнымі медалямі адзначаюцца пагранічнікі, воіны, абаронцы грамадскага парадку. Нагрудным знакам і ганаровым званнем “Народны паэт Беларусі”, “Народны пісьменнік Беларусі”, “Народны артыст Беларусі”, “Народны мастак Беларусі” могуць быць адзначаны лепшыя майстры слова, сцэны, пэндзля. Ганаровае званне “заслужаны” могуць атрымаць артысты, дзеячы культуры і навукі, настаўнікі, дактары, лесаводы, архітэктары, сувязісты, эканамісты, юрысты, металургі, энергетыкі, пілоты, выратавальнікі, геолагі і г. д.

У

УЛАСНАСЦЬ належыць уласніку. Цяпер падумаем: хто

можа быць уласнікам і якой уласнасцю ён валодае? Чалавек, сям'я, працоўны, творчы калектыў, дзяржава — вось асноўныя ўласнікі. Кожны з людзей мае асабістую ўласнасць. Яна ёсць нават у дзяцей. Гэта вопратка, падручнікі, ранцы, а цяпер ужо і мабільнікі, камп'ютары. У сям'і больш каштоўная ўласнасць — кватэра, хата, катэдж, аўтамашына, зямля, гаспадарка. Калектыў, гурт, суполка людзей могуць быць уласнікамі завода ці фабрыкі, калгаса ці арцелі, кааператыва ці магазіна. А вось у дзяржавы ўласнасць самая вялікая. Нетры, воды, лясы — выключная ўласнасць дзяржавы. Зямля, якая выкарыстоўваецца для сельскагаспадарчай вытворчасці, што адводзіцца пад вялікія прадпрыемствы, гарады, мястэчкі, пасёлкі, — таксама дзяржаўная ўласнасць. Ведайце, Урад нашай рэспублікі арганізуе кіраванне дзяржаўнай уласнасцю. Згодна Канстытуцыі, недатыкальнасць уласнасці, права яе наследавання ахоўваецца законам. Уся законная ўласнасць, нават інтэлектуальная, абараняецца дзяржавай.

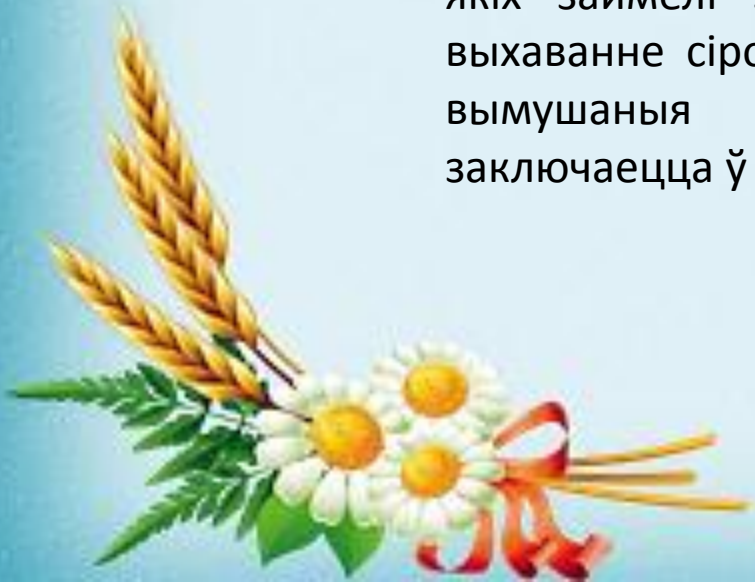
У

УСЫНАЎЛЕННЕ ў Беларусі гэтаму працэсу нададзена

дзяржаўная ўвага. Створаны і актыўна працуе Нацыянальны цэнтр усынаўлення Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь. Там сабраны даныя на ўсіх дзяцей, якіх можна ўсынавіць. Цэнтр праводзіць патрэбную падрыхтоўку сем'яў, якія рашаюцца ўсынавіць сірату. Штогод сотні дзяцей, пакрыўджаных лёсам, набываюць новых бацькоў, спагадлівых і чуйных да дзіцячай бяды. Існуе і міжнароднае ўсынаўленне. Патрабаванні тут вельмі строгія. Можна аддаць сірату ў замежную сям'ю толькі тады, калі немагчыма ўсынавіць дзіця ў сваёй краіне. Трэба добра вывучыць сям'ю, якая хоча вывезці нашага сіротку. Беларусь захоўвае за сабой права кантролю па абароне правоў дзяцей, якіх займелі замежныя ўсынавіцелі. Усынаўленне ў сям'ю, выхаванне сірот у дзяржаўных установах — усё гэта крайнія і вымушаныя меры. Сямейная палітыка нашай краіны заключаецца ў тым, каб усе дзеці выхоўваліся ў родных бацькоў.

У

ФАЛЬКЛОР — гэта вусная народная творчасць. Такімі

самабытнымі здольнасцямі валодаюць казачнікі, песеннікі, сказіцелі, прыпевачнікі, аматары жартаў, анекдотаў, аповедаў, паданняў, прыказак, прымавак. Чалавек, які збірае і вывучае гэту народную мудрасць, называецца фалькларыстам. Сярод іх — вядомыя вучоныя і пісьменнікі Беларусі. Усю фальклорную працу ў нашай краіне згуртоўвае Інстытут мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору імя Кандрата Крапівы Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. Выйшла больш за пяцьдзесят тамоў беларускай народнай творчасці. Яны — незвычайна багатая духоўная скарбонка Рэспублікі Беларусь, усіх нас. А колькі яшчэ назапашана ў людзей мастацкай спадчыны! Спазнаць яе, умела карыстацца ёю — наша задача і абавязак. Пачніце, сябры, з таго, што ў самаробную кнігу ці бланк запісвайце новыя словы, мудрыя выказванні, прыпеўкі, жарты сваіх бацькоў, бабуль, дзядуляў, прапраародзічаў. Ваша дачыненне да фальклору ўзбагаціць вашы душы.

Ф

Ф

ФАЛЬСІФІКАЦЫЯ — гэта слова можна часта пачуць у афіцыйных прамовах, вычытаць у газетах. Їм карыстаюцца дарослыя, яно ўжытковае ў мове, таму яго і трэба ведаць. Слова гэта мае далёкую гісторыю, паходзіць з лацінскай мовы, на якой гаварылі жыхары Старажытнага Рыма — рымляне. У іх “фальсуе” не што іншае, як “няпраўда, няправільна, памылкова”, а “фікія” — “рабіць”. Вось і атрымліваецца фальсіфікацыя — гэта падробка, скажэнне праўды, нешта несапраўднае, фальшывае. Той, хто робіць гэта, і называецца фальсіфікатарам. Ёсць фальсіфікатары гісторыі, пэўных фактаў, падзей, сучаснага жыцця. Былі ахвотнікі фальсіфікаваць паэзію Янкі Купалы. Судзілі аднойчы фальсіфікатараў жэмчугу, якія падраблялі каштоўныя камяні. Лепш жыць праўдзіва, сумленна, шчыра, бо за любую фальсіфікацыю рана ці позна давядзецца адказваць перад законам і перад сваім сумленнем.

Ф

ФІЛАСОФІЯ ў грэчаскай мове азначае — “люблю мудрасць”. Аднаго чалавека можна назваць філосафам пасур’ёзнаму. Гэта — вучоны-філосаф. Другога — з жартам, як пустазвона, развагі якога не падмацаваны ведамі. Філасофію называюць “навукай навук”. Яна вывучае асноўныя законы прыроды, грамадства, мыслення. Ёсць філасофія жыцця, гісторыі, навукі, тэхнікі, чалавека. Запомніце пакуль што некаторыя прозвішчы сусветна вядомых філосафаў: Платон, Сакрат, Гегель, Арыстоцель, Вальтэр, Леанарда да Вінчы, Ніцшэ. Прыйдзе час і вы, калі зацікавіцеся філасофіяй, абавязкова адкрыеце для сябе гэтых мудрых людзей. А яшчэ — тых сучасных асветнікаў, якія прадаўжаюць добрыя традыцыі філасофскай школы са старажытных часоў.

Х

ХАЛАТНАСЦЬ — адмоўная рыса чалавека. Яе па-іншаму можна назваць абыякавасцю, нядбайнасцю, нядобрасумленнасцю. Пра такога нават прымаўка ёсць: “Яго толькі па кіслае малако пасылаць”. Чаму? Ды пакуль дойдзе, свежае малако і скісне. Халатны работнік вельмі небяспечны, асабліва на вытвор- часці. З-за яго абыякавых адносін да сваіх працоўных абавязкаў можа адбыцца нават аварыя, могуць загінуць бязвінныя людзі. Халатны чалавек страшны і за рулём аўтамашыны, і за пультам канвеера, і ў шахце, і на будоўлі. Халатнымі, мне здаецца, не нараджаюцца, імі становяцца. Гэта “семя” закідваецца ў душу, у характар яшчэ з дзяцінства, са школы. Падумайце, як вы ставіцеся да свайго цяперашняга галоўнага жыццёвага абавязку — вучобы. І няхай гэты роздум будзе не абыякавым, не халатным.

ХАРАКТАР найбольш праяўляецца ў паводзінах і дзейнасці чалавека. Кажуць, ён перадаецца па генах ад продкаў да нашчадкаў. Можа, і так, але характар кожнага з нас фарміруюць і сям'я, і нашы настаўнікі-выхавальнікі, і асяроддзе сяброў-таварышаў, і працоўныя калектывы, і сучасная ява, у якой выпадае нам жыць. Не бяруся пералічыць усе якасці характару, але асноўныя, як мне здаецца, вельмі важныя і характэрныя, хачу назваць. Станоўчыя і адмоўныя якасці называю разам, бо яны неадступна суправаджаюць чалавека па жыцці. Гэта працалюбства і гультайства, дабрыня і злосць, разумнасць і дурасць, смеласць і баязлівасць, руплівасць і абыякавасць, шчодрасць і скупасць, акуратнасць і ахайнасць, сціпласць і зазнайства, чэснасць і хітрасць, сумленнасць і хлуслівасць, годнасць і няўдзячнасць... У кожнага чалавека — свой характар. А ён бывае мяккім, цяжкім, адкрытым, загадкавым, непазнаным. Падумайце, які ў вас характар. Што б вы хацелі змяніць у сваім характары? Як вы дамагаецеся гэтых перамен? Ці маеце вы цвёрдую волю, настойлівасць у дасягненні вызначанай мэты? Як патлумачыце народны, нацыянальны, тыповы характар беларусаў?

Х

Х

ХРЫШЧЭННЕ — гэта царкоўны абрад, адно з галоўных хрысціянскіх таінстваў. Звычайна хрысцяць немаўлят праз некалькі дзён пасля іх з'яўлення на свет. Адбываецца як бы паўторнае нараджэнне, ачышчэнне ад грахоў, якія, быццам хвост каметы, цягнуцца за імі ад бацькоў. Адбываецца гэты абрад, як правіла, у спецыяльнай хрысцільні. Яе па-іншаму называюць баптыстэрый, што ў перакладзе з грэчаскай мовы азначае басейн для купання. Сапраўды, пры хрышчэнні дзіцяці яго ці то апускаюць у ваду, ці абліваюць, ці акрапляюць вадой. Пры кожнай царкве ёсць свая хрысцільня. А калі надарыцца быць у Рыме, то вам раскажучь пра старажытны баптыстэрый, які будаваўся ажно ў пятым стагоддзі нашай эры.

Ц

ЦЫВІЛІЗАЦЫЯ — гэта высокі ўзровень развіцця краіны, матэрыяльнай і духоўнай культуры яе народа. Можна гаварыць пра цывілізаванасць жыхароў планеты Зямля, яе кантынентаў, рэгіёнаў, асобных дзяржаў. Але, як мне здаецца, больш аб'ектыўна можна бачыць, адчуваць, ацэньваць цывілізацыю нейкай адной краіны. Чым яна вызначаецца? Найперш адукаванасцю людзей, іх розумам, справядлівасцю, грамадскай гармоніяй. Гэтыя якасці садзейнічаюць развіццю тэхнікі, навукі, эканомікі, што і робіць тую ці іншую краіну высокаразвітой, цывілізаванай. Значыць, культура, прагрэс, асвета — вось той рухавік, які вязе краіну ў зямны рай.

ЦЭНТРВЫБАРКАМ расшыфроўваецца так: Цэнтральная выбарчая камісія Рэспублікі Беларусь па выбарах і правядзенні рэспубліканскіх рэферэндумаў. Прэзідэнт сваім указам прызначае шэсць членаў гэтай камісіі выконваць адказнае дзяржаўнае даручэнне. Шэсць членаў выбірае Савет Рэспублікі. У час выбараў ствараюцца абласныя, раённыя, гарадскія і мясцовыя выбарчыя камісіі. Яны і арганізуюць усенародныя выбары Прэзідэнта, дэпутатаў Палаты прадстаўнікоў, а калі ўзнікае патрэба, то і рэферэндумы. Цэнтрвыбаркам падводзіць і аб'яўляе вынікі галасавання, якія не падлягаюць перагляду і адмене. Цэнтрвыбаркаму, згодна Канстытуцыі, даручана склікаць першую пасля выбараў сесію палат Парламента. Як бачыце, у выбарчай камісіі Беларусі вельмі адказныя абавязкі. Яна павінна забяспечыць правядзенне вольных, роўных, прамых выбараў тайным галасаваннем.

Ц

Ч

ЧАЛАВЕК — гэта вяршыня, шэдэўр, вянец прыроднага майстэрства на Зямлі. Ён умее гаварыць, мае розум, здольны ўсё рабіць і для сябе, і для пазнання таямніц навакольнага 176 свету. Вазьміце аловак і намалюйце кружок. Што ні чалавек, то непаўторная асоба. У кожнага ёсць розум, але ці заўсёды ўсё робіцца з розумам? Чаму некаторыя ходзяць на галаве? Чаму даўнейшыя мудрацы раяць мець галаву на плячах? Усе маюць вушы, якія павінны даносіць патрэбныя гукі ў мозг. Але чаму некаторыя людзі “развешваюць вушы”, чаму дапускаюць, каб “мядзведзь на вуха наступіў”? Чаму ў іх “у адно вуха ўваходзіць, у другое — выходзіць”? Усе ведаюць, для чаго ім дадзены вочы. Але чаму адны хочуць “хаваць вочы”, а ў другіх — “вочы на лоб вылазяць”? Чаму адны любяць “быць на вачах”, а другія — “не паказваць вачэй”? Нос, як і вушы, вочы, язык, — служка мозга. Але чаму пра людзей кажуць: “застаўся з носам”, “вадзіў за нос”, “далей свайго носа не бачыць”, “задраў нос”, “павесіў нос”, “зарубіў сабе на носе”? У кожнага чалавека ёсць сэрца — жыццёвы маторчык. Але ж чаму пра яго рознае гавораць: “сэрца кроўю абліваецца”, “паклаўшы руку на сэрца”, “ад усяго сэрца”? Пра рукі і ногі таксама рознае баяць: “махнуць на яго рукой”, “разводзіць рукамі”, “біць па руках”, “на руках насіць”, “нячысты на руку”, “рукі не даходзяць”, “як рукой зняло”, “душа ў пяткі ўцякла”, “збіцца з ног”, “блытацца пад нагамі”, “устаць з левай нагі”, “воўка ногі кормяць”, “за дурной галавой нагам неспакой”. Патлумачце гэтыя выслоўі. А пакуль вы раздумваеце над маімі просьбамі, пытаннямі, я хачу пажадаць вам, сябры: жывіце заўсёды так, каб пра вас казалі: “Добры чалавек!”

І удзьце заўсёды здаровымі!

ЧАРНОБЫЛЬ — чорная быль, балючая рана нашай

Беларусі. І хоць катастрофа адбылася на ўкраінскай атамнай электрастанцыі, бяда прыйшла да нас вялікая, нечаканая і надоўга. А ўсё таму, што тая найбуйнейшая ў свеце аварыя здарылася на мяжы з нашай рэспублікай. Адбылося гэта 26 красавіка 1986 года. Чарнобыль пастукаў у нашы сэрцы. Сіла радыенуклідаў, якія ў выніку аварыі раскіданы па нашай зямлі, у тым, што яны дзейнічаюць па прыцыпе шапкі-невідзімкі. Яны нябачныя, не маюць паху, могуць захоўвацца доўга, але вельмі каварныя. А ўяўляецца — яны выкідваліся высока ў неба з разбуранага атамнага рэактара дзесяць дзён і дзесяць начэй! Вецер занёс “чарнобыльскі гасцінец” ажно ў Японію і ЗША. Беларусь атрымала ядавітых пачастункаў на чацвёртую частку сваёй тэрыторыі. Там пражывае больш за два мільёны чалавек. Дзяржава траціць вялізную суму грошай, каб залячыць раны трагедыі. Дзейнічае Дзяржаўны камітэт рэспублікі па праблемах вынікаў чарнобыльскай катастрофы. Чарнобыльская трагедыя вучыць нас моцна ўзяцца за рукі, навучыцца разумець адзін аднаго, шчыра сябраваць. Дзеля нашых дзяцей, а значыць — дзеля свайго ж выратавання. Не забывайма пра гэта, калі хочам звацца людзьмі, калі хочам, каб жыла Беларусь”.

Ч

ШАНТАЖ, як мне ўяўляецца, бывае двух відаў — дзіцячы і дарослы.

А метада адзін — вымагаць што-небудзь пры дапамозе запалохвання, ілжы, пагроз, падтасоўкі фактаў. Дзеці гэта робяць, каб вымагчы, выпрасіць у дарослых нечага вельмі ім жаданага — цукерак, білет у цырк, цацачных піратаў, камп'ютарных гульняў, сотовых тэлефонаў. Я быў сведкам, як адзін хлопчык шантажыраваў другога: “Пецька, дай мне пакатацца на тваім веліку, бо раскажу, як ты мучыў ката”. Пецька апраўдваецца: “Не выдумляй, не мучыў я яго... Як жа ты мог бачыць, калі я не мучыў ката?” — “Бачыў, бачыў, — уваходзіў у ролю шантажыста аднагодка. — Ты яму зламаў вушы, а пасля, як выкруціў пярэдняю нагу, кінуў у траву і нацкаваў на яго сабаку”. Пецька не можа сказаць ні слова ў апраўданне, бо не чакаў такога нагавору, вымагальніцтва. Раптам ён кажа: “Добра, бяры, пакатайся на маім веласіпедзе, але ведай, з табой я сябраваць не буду”. Бачыце, дзіцячы шантаж адкрыты і ў нейкай меры чэсны. А вось у дарослых ён жорсткі, прадуманы, практычны, бо скіраваны на атрыманне вялікіх выгод, дасягненне пэўных поспехаў нячэсным спосабам. Дарослыя, бывае, дамагаюцца шантажом грашовай пасады, павышэння па службе, атрымання хабару, кватэры, прэміі. Існуе нават палітычны шантаж, у які ўцягваюцца дыпламаты, дзяржаўныя служачыя і нават цэлыя краіны. Сябры, калі вы думаеце, што ваш шантаж можа быць непрыкметным, наўным, нязначным, то вы памыляецеся. З пылінак утвараецца пыл. З былінак — пустазелле. Са сняжынак — завея. Жывіце чэсна і праўдзіва ў дзяцінстве, тады вам больш зразумелым стане свет дарослых.

Ш

ШКОЛА. Задача школы — даваць адукацыю і выхоўваць

вучняў. З такім дзяржаўным абавязкам уступілі ў дваццаць першае стагоддзе беларускія школы. Вучні сталі больш эрудыраванымі. Да іх паслуг цяпер камп'ютарныя класы, тэлевізары, тэматычныя фільмы на ўроках, сучасныя падручнікі і дапаможнікі амаль па ўсіх прадметах. Амаль у кожнага ёсць сотовы тэлефон, фотаапарат, асабісты камп'ютар, модны ранец, абутак, адзенне. Вось толькі не ва ўсіх загараюцца вочы ад новых урокаў і заняткаў. Здаецца, некаторыя жывуць з думкай, што з неба ім сама пасыплецца каша манная, што бацькі будуць утрымліваць іх ажно да сівых валасоў. Сістэма агульнай адукацыі дзяцей пастаянна ўдасканальваецца. І гэта правільна, бо сённяшнія школьнікі — заўтрашні працоўны народ. Спаўна пакарыстайцеся правам, гарантаным вам Канстытуцыяй: “Гарантуецца даступнасць і бясплатнасць агульнай сярэдняй і прафесійна-тэхнічнай адукацыі. Сярэдняя спецыяльная і вышэйшая адукацыя даступная для ўсіх у адпаведнасці са здольнасцямі кожнага. Кожны можа на конкурснай аснове бясплатна атрымаць адпаведную адукацыю ў дзяржаўных навучальных установах”. Для гэтага, сябры, трэба пасур’ёзнаму ставіцца да вучобы, адукацыі, самавыхавання. Рабіць усё з адказнасцю, успрымаць, як грамадзянскі абавязак перад сям’ёй і Айчынай.

Ш

ШЛЯХТА — род, парода, прывілеяваныя людзі ў Беларусі, Літве, Польшчы, Украіне, як дваране ў Расіі. Іх зорны час панавання пачаўся ў трынаццатым стагоддзі і завяршыўся ў пачатку дваццатага стагоддзя. Пачытайце камедыю Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча “Пінская шляхта”, і вам стане зразумелым, як паводзілі сябе шляхцюкі, якія мелі звычкі, як абаранялі свой гонар, як даражылі сваім званнем. Іх правы былі абаронены Статутам Вялікага княства Літоўскага. Яны мелі права выбіраць суддзяў. Шляхціц не мог быць арыштаваны і пакараны без доказаў віны. Судзіць яго маглі толькі роўныя яму. Шляхта мела радаводныя гербы, валодала зямлёй, служыла ў войску. Былі атрады коннай і пешай шляхты. Пасля далучэння Беларусі да Расійскай імперыі шляхта была пазбаўлена некаторых сваіх правоў. Апошнія яе прывілеі ліквідаваны савецкай канстытуцыяй 1921 года.

Ш

Э

ЭГАІЗМ — дужа непрыстойная рыса характару. Яна праяўляецца ў чалавека-себялюбца. Такі клапоціцца толькі пра тое, каб у яго было ўсё, што ён хоча, а да астатніх людзей яму аніякай справы. Ад такіх эгаістаў можна пачуць: “Галоўнае, каб мне было добра, а там — хоць воўк траву еш”. Даўней нават конную павозку на аднаго чалавека называлі эгаісткай. Маральныя якасці эгаіста набываюцца ў той сям’і, у тым асяроддзі, якія акружаюць пэўнага чалавека бязмежнай неабдуманай увагай, сляпой любоўю. Яму ствараюцца ўсе ўмовы жыцця, выконваюцца ўсе яго капрызы. Вось і вырастае ганарлівы індывідуаліст. Цяжка такому чалавеку жыць у калектыве дзетсадаўскім, вучнёўскім, студэнцкім, а пазней — у працоўным, службовым. Вось чаму ў нашым грамадстве з даўніх часоў у вялікай пашане чалавекалюбства, узаемападтрымка, дабрыня, міласэрнасць. І вы, сябры, вучыцеся жыць па галоўным хрысціянскім прынцыпе: палюбі бліжняга свайго, як самога сябе, і сам Бог аддзячыць табе.

Э

ЭКАНОМІКА мае старажытны сэнс і азначае не што іншае, як майстэрства вядзення хатняй гаспадаркі. Усё пачыналася з уласнага падвор'я. Пасля людзі пачалі аб'ядноўвацца сем'ямі, радаводамі, абшчынамі, таварыствамі, суполкамі, арцелямі, калектывамі. З іх утварыліся дзяржавы. Узнікла патрэба кіраваць вялікай эканомікай, дзяржаўнай. У яе сферу ўваходзяць і прамысловасць, і сельская гаспадарка, і будаўніцтва, і транспарт. Адным словам, усё: дзе людзі працуюць, дзе вырабляюць патрэбную прадукцыю, дзе адбываецца размеркаванне, абмен, спажыванне, гандаль. Каб кіраваць гэтым складаным працэсам, патрэбна асобая эканамічная палітыка, устойлівыя эканамічныя законы, аб'ектыўны эканамічны аналіз. Стварылася пэўная эканамічная навука. Існуе нават навука — эканамічная геаграфія, якая падказвае і прадказвае, дзе і якія прадпрыемствы размяшчаць, будаваць.

ЭКСПЛУАТАЦЫЯ — гэта слова мае французскае

паходжанне. Але ніхто не асмеліцца сказаць, што менавіта французы першымі дадумаліся прысвойваць сабе вынікі чужой працы. Эксплуататары, думаю, з'явіліся ўжо тады, калі першабытныя людзі пачалі гуртавацца ў абшчыны, калі з'явіліся лідэры, павадыры, кіраўнікі таго далёкага, пячорнага ладу жыцця. Напэўна, ужо тады з'явіліся людзі, якія здабывалі ежу і вопратку, а іншыя карысталіся тымі здабыткамі. Пры стварэнні краін і фарміраванні ў іх пэўнага ладу жыцця эксплуатацыя набыла адкрытае прызнанне. З гісторыі мы ведаем, як дзеля сваіх выгод і абагачэння ўласнікі бязлітасна карысталіся працай рабоў. Людзі-рабы ўспрымаліся багацеямі як звычайныя рэчы, як простыя прылады працы. Не ў лепшым стане былі і прыгонныя сяляне, і наёмныя рабочыя ва ўладальнікаў. Сучасная цывілізацыя паціху выштурхоўвае з жыцця дзікую эксплуатацыю чалавека чалавекам. Але ўсё-такі яна застаецца. Не хацелася, каб нашы дзеці і ўнукі падвяргаліся праявам эксплуатацыі іх працы, розуму, інтэлекту. Жыццё вучыць, што не чалавека трэба эксплуатаваць. Яго трэба падрыхтаваць так, каб ён умела, на сваю ж карысць, навучыўся эксплуатаваць зямлю, нетры, чыгунку, дарогі, машыны. Адным словам, усё, што робіць яго забяспечаным і шчаслівым.

Э

ЭНЦЫКЛАПЕДЫЯ

— навуковая кніга, у якой сабраны даведкі пра самыя розныя кірункі ведаў. Выпушчаны вялікія і малыя энцыклапедыі, якія ўключаюць у свой склад па некалькі тамоў. Ёсць проста энцыклапедычныя дапаможнікі. У іх змесце — артыкулы-тлумачэнні, карты, схемы, чарцяжы, фотаздымкі, партрэты, карціны, гербы. У Беларусі такую справу пачаў некалі Францыск Скарына. Ён уключаў у свае выданні тлумачэнне незразумелых паняццяў і слоў. Пазней пачалі выпускацца розныя тлумачальныя слоўнікі — лексісы, лексіконы, азбукоўнікі. Сярод іх вылучаецца “Слоўнік беларускай мовы” Івана Насовіча, выдадзены ў 1870 годзе. Цяпер у Беларусі ёсць спецыяльнае выдавецтва “Беларуская энцыклапедыя”. Тут упершыню выдадзена Беларуская савецкая энцыклапедыя ў дванаццаці тамах. У ёй можна знайсці патрэбныя звесткі пра гісторыю беларускага народа, прыроду, культуру, эканоміку Беларусі.

Э

Э

ЭСПЕРАНТА — міжнародная штучная мова, якую прыдумаў польскі акуліст Людвік Заменгоф. Яго псеўданім — доктар Эсперанта, адсюль і назва новай мовы. На ёй створаны слоўнікі, хрэстаматыі. На мову эсперанта перакладзены шматлікія творы мастацкай класікі. Гэту дапаможную мову высока цанілі сусветна вядомы вучоны Альберт Эйнштэйн, рускія пісьменнікі Леў Талстой, Максім Горкі, вядомы беларускі дзіцячы пісьменнік Янка Маўр і іншыя. Эсперанта як бы аб'ядноўвае ўсе еўрапейскія мовы ў адну, мае лацінскае напісанне. Напрыклад, *plaso* — плошча, *nova* — новы, *fini* — заканчваць. Яна, па задуме яе стваральніка, простая ў сваёй граматыцы, зручная, зразумелая і лёгка ўспрымаецца людзьмі самых розных нацыянальнасцей. Паспрабуйце авалодаць гэтай усеагульнай мовай, якая задумана зблізіць усе народы свету.

Ю

ЮНЕСКА — сусветная міжрадавая арганізацыя па пытаннях адукацыі, навукі і культуры. Гэта ўстанова Арганізацыі Аб'яднаных Нацый (ААН). Яна створана ў 1945 годзе, пасля вайны. У ЮНЕСКА ўваходзяць амаль дзвесце краін. Рэспубліка Беларусь з'яўляецца членам гэтай аўтарытэтай арганізацыі з 1954 года. Штаб-кватэра ЮНЕСКА знаходзіцца ў Парыжы. Яе праграмы скіраваны на падтрыманне сусветнай культуры, развіцця чалавека, яго правоў і свабод. Ведайце, у спадчыну нашай планеты занесена пяцьдзсят пяць помнікаў-шэдэўраў культуры са ста дванаццаці краін. Ад Беларусі ўключаны нашы цуды — Белавежская Пушча і Мірскі замак. ЮНЕСКА першай адгукнулася на чар- нобыльскую трагедыю і пачала дапамагаць Беларусі пераадольваць наступствы аварыі. У Беларусі дзейнічае асацыяцыя клубаў ЮНЕСКА, якая працуе па чатырнаццаці праектах і праграмах гэтай сусветнай арганізацыі.

Я

Я ў беларускім алфавіце — трыццаць другая, апошняя літара. Ды не абы-якая, а галосная. Значыць, мае голас, галасістая, звонкая, гучная. Я ў філасофіі — гэта чалавечая асоба, яе духоўны цэнтр. Сваё я ёсць у кожнага з нас. Яно і робіць людзей самастойнымі, думаючымі, цікавымі. Я — гэта кожны жыхар нашай Беларусі, якога б ён ні быў узросту, да якой бы нацыянальнасці ні належаў. Я — беларус! Так можа сказаць пра сябе кожны карэнны насельнік нашай еўрапейскай рэспублікі. Карэнны, значыць, спрадвечны, пастаянны, які мае глыбокія радаводныя карані на сваёй зямлі. На ёй ён жыве сёння. На ёй жылі яго далёкія продкі. Тут будуць жыць яго нашчадкі.

Беларусы — нацыя славянскага паходжання. Цяперашняя суверэнная маладая Рэспубліка Беларусь узаконіла свае дзяржаўныя межы, родную мову, развівае культуру, эканоміку, навуку. Уздымай, беларус, сваё Я, будзь вартым сваіх слаўных папярэднікаў, “літвінаў” па самасвядомасці, шчырых і мужных, якія аддалі за Белую Русь сваё жыццё. Я — быў! Я — ёсць! Я — буду! Вось такая простая малітва беларусаў. Яе трэба ўпусціць у сэрца, глыбока ўдумацца ў яе змест. І не толькі прамаўляць, а рабіць усё, каб Беларусь і беларусы занялі важнае месца ў свеце.

Паважаныя сябры! Калі вас зацікавіла інфармацыя, то больш падрабязна пра ўсё на свеце можна даведацца з кнігі:

Ліпскі, У. С. **Азбука жыцця** : кніга для дзяцей / Уладзімір Ліпскі ; мастакі : А. А. Доля, Н. А. Хромава. — Мінск : Адукацыя і выхаванне, 2010. — 208 с., : іл.

ISBN 978-985-471-360-1

У прастай займальнай форме, з дамашнімі заданнямі, Уладзімір Ліпскі прапануе сваім чытачам здзейсніць творчую вандроўку ў гісторыю нашай Ачыны і ў яе сённашнюю яву, засвоіць складаную і мудрую Азбуку жыцця.

Дзякуй за ўвагу!

Мы вас чакаем

па адрасу:

вул. Ленінская, 2а

тэл. 31-465

